સુધરેલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટિએ તૈયાર કરેલી

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; ભુગોળ; પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષર; પાઠના સવાલ તથા સાર; ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વિગેરે.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું-શ્રી "શંકર" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

ચૌટાના પુલ ઉપર ટાંકી પાસે-સુરત.

સંવત ૧૯૮૬] કિંમત રૂ. ૦-૫-૦ [સને ૧૯૩૦

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કંપની.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

બાળપોથી=નાનાં છોકરાંને ભણવાની ચોપડી
મૂળાક્ષર=સ્વર અને વ્યંજન
બારાખડી=પદ
રમુજી=ગમત આપનારી
લાભ=ફાયદો
જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર
જ્ઞાન=સમજ; ભાન
જોગ=લાયક
હકીકત=વાત
સરસ=સારી; મનને પસંદ પડે એવી
ઉમંગથી=હોંસથી
ચિત્રો=ચિત્રામણ; છબી
આનંદ=ખુશી
હોશિયારી=ખબરદારી
વાક્ય=એક અથવા વધારે શબ્દો મળવાથી મનમાં ધારેલો વિચાર જેથી પુરો જણાવાય તે
વાર્તા=વાત
બોધ=શિખામણ
બારીક=ઝીણી
મુકાબલો=સરખામણી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો
અધિકારી=ઉપરી
માહીતી=ખબર
રસીલી=ગમત ભરેલી
સંબંધી=વિષે; બાબત
સારી=રૂડી
નમુના=નકલ
નજર કરો=ધ્યાન આપો; વિચારો
સામાન્ય=રોજ વપરાશમાં આવતી
વર્ણન=વિગતવાર કહેવું તે; બયાન
તોળવા=જોખવા; તોકવા
સોદો=માલ; ચીજ
છેતરાશો=ઠગાશો
ઉતાવળે આંબા ન પાકે=ઘણી ઝડપ કરવાથી કામ થાય નહિ.
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
ખાતરી=ભરોસો
પોપટીઉં=ઉપલકીઉં; સમજ વગરનું
જુની ચોપડી=પાછલી ચોપડી; બીજી, પહેલી બાળપોથી
સાર-(૧) ભણવામાં ઉતાવળ કરવી નહિ. (૨) જે વાત વાંચવામાં આવે તે ખરી છે કે ખોટી તેની જાતે માહીતી મેળવવી.

પાઠ ૨. ભાગ ૧.

લિપિ=ભાષા
સિવાય=વગર
બાળજ્ઞાની=બાળબોધ
જુના=પહેલાંના
પંડિતો=વિદ્વાન; ઘણું ભણેલા
માથું=ઉપલો ભાગ
અંક=આંકડા

અનુસ્વાર=ટપકું
વિસર્ગ=કંઇક હકારનો ઉચ્ચાર થાય એવું ચિહ્ન; અક્ષરની જોડે બે ટપકાં મૂકવાં તે
પ્રમાણે=મુજબ

પાઠ ૨. ભાગ ૨.

નીપજે=થાય
લહીઓ=સારા અક્ષરનો લખનાર
ભપટાવું=ફસાઇ પડવું
લાલચ=લોભ
નરવાં=રોગ વગરના
જાતે=પોતે
શ્રદ્ધા=ભરોસો; વિશ્વાસ
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
ચેન=સુખ; નિરાંત
ઠાઠ=ડોળ; ભપકો
ફક્કડ=સહેલાણી; છેલ
ખાલી=નકામો; ફોકટ
અજુગતું=અઘટતું
અથાગ=અગાધ
વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે
ઝાઝો=ઘણો
મેળવી=સરખામણી

પાઠ ૩.

ટટુ=નાનો ઘોડો
બજાર=હાટ; ચૌટું
દોરે=લગામ પકડીને આગળ ચાલે
છતે=છે
હડહડતો=પુરેપુરો
કળિયુગ=ખરાબ વખત
દૂર=છેટે
બૂમ=હાંક
બુદ્ધિ=અક્કલ
ફરી ગઇ=જતી રહી
રાજાના કુંવર જેવા=કોમળ
ખરે બપોરે=મધ્યાને
હિંડાડે=ચલાવે
ખર્ડુપાન=ઘરડો; વૃદ્ધ
કરમાઇ=બળવાઇ
જોસબંધ=જોરથી
શ્રાવક=જૈન ધર્મ માનનાર
સંઘ=જાત્રાળુઓનું ટોળું
ઘાતકી=દયા વગરનો; નિર્દય; ક્રૂર
ભાર=વજન; બોજો
વીખરાઇ જશે=અછવાઇ જશે
ખભે=ખાંધે
વખતસર=બરાબર વખતે
પૂલ=નદી કે ખાડીપરથી જવા આવવાને માટે બાંધેલો રસ્તો
તોફાન=મસ્તી
ફીકે મોટે=વીલે મોઢે; દીલગીર ચહેરે
પસ્તાયા=દીલગીર થયા
સલાહ=વિચાર
દશા=હાલ; હાલત; દશા

સાર—આપ બુદ્ધિએ જયજયકાર, પરબુદ્ધિએ પ્રલયકાર; માટે આપણી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ચાલવું; પણ આપણી બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે છે કે નહિ તેનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૪.

ધણીધણિઆણી=સ્ત્રી પુરુષ; વરવહુ
ઈશ્વરની ભક્તિ=ઈશ્વરનું ભજન
ગાળતાં=ગુમાવતાં; કાઢતાં
નરસિંહ ચોદશ=વૈશાખ સુદ ચૌદશ
રૂપ=દેખાવ; શોભા; ખૂબસુરતી
ભંડાર=ખજાનો
વાણીથી=બોલથી
પેદા=ઉત્પન્ન
ગુજરી ગયા=મરી ગયા
ઉછેરવાનું=મોટા કરવાનું
મા પર આવી પડ્યું=માને માથે પડ્યું
સ્વભાવ=ખાસીયત
ખ્યાલ=વિચાર
મદદ=આસરો; આધાર
અસર=લાગણી
પરગજુ=પારકાપર ઉપકાર કરનાર; પરોપકારી
નીવડયો=નીકળ્યો
અભ્યાસ=મહાવરો; મંડયા રહેવું તે
શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરુ
માનીતો=વહાલો; પ્યારો
નાની મોટી=સહેલી
બાબત=વિષય [અઘરી
ઇચ્છે=ચાહે
માઠું=ખોટું
સાંઢ=આખલો; ગોધો
પછાડી=પટકી; અફાળી
ધાર=રેલો
ખડખડ હસવા લાગ્યા=મશ્કરી કરવા લાગ્યા
અંતઃકરણ=મન; દીલ
એકદમ=ઓચીંતી
ફેંટો=માથે બાંધવાનું લુગડું
પાટો=લુગડાનો ચીરો
ઘા=જખમ
વખાણ=સારું કહેવું તે
જીવતો ઘેર આવત નહિ=મરી જતે
ખસ્યો નહિ=ગયો નહિ
વૈદ=દેશી દાકતર
શુદ્ધિ=ભાન
પરગજુપણું=પરોપકાર; પારકાનું ભલું કરવાનો ગુણ
આશ્ચર્ય=નવાઇ

પાઠ ૫.

ઉંમર=વરસ
ગુજરાન=ભરણપોષણ
પ્રીતિ=હેત; પ્યાર
દયાથી ઉભરાઈ આવ્યું=ઘણીજ દયા આવી
ખાડા પડયા=ખોદાઈ ગયું; કુવા પડયા
જીવ આવ્યો=શુદ્ધિ આવી
આશીષ=દુવા; આશિર્વાદ
ઘુંચેલો=પેસી ગએલો
કાંઠે=કિનારે
ડુબતો=બુડતો
કુંપો=અરબો
ટંગાવી=લટકાવી
પાડ=ઉપકાર
ઇનામ=ભેટ; બક્ષીસ
ખોટી થાય=ખોટી થવાય

ખાડું=ગાય
જંગલી=ફાડી ખાનાર
પેઠો=દાખલ થયો
કૃપાથી=મહેરબાનીથી
ઇજા=દુ:ખ
ખાનદાન=ઈજ્જતદાર
સહીસલામત=સુખેથી; જોખમ કે અડચણ વગર
વિવાહ=લગ્ન
સામેલ=દાખલ

સાર–આપણે દરેક માણસના ઉપર ઉપકાર કરતાં રહેવું કે જેથી ઈશ્વર આપણા ઉપર ખુશી થશે અને આપણું ભલું થશે

પાઠ ૬.

અદલ=વ્યાજબી
ઇન્સાફ=ન્યાય
પૈસાદાર=પૈસાવાળો
ગામઠી=મહેતાજીની
વળગ્યો=લાગ્યો
નસીબદાર=નસીબવાન; ભાગ્યશાળી
ધંધામાં=રોજગારમાં
ફાવતો ગયો=વધતો ગયો
ધન=પૈસો; દોલત
કીમતી=ઘણી કિંમતનો
ઘરેણાં=દાગીના
ઘડાવ્યાં=કરાવ્યાં
દોલત=પુંજી
ખરીદ્યા=વેચાતા લીધા
આબરૂ=કીર્તિ; ઇજ્જત
મરણ પથારી પર પડયા=મરવા પડયા
મરણ=મોત
મિલકત=પુંજી; દોલત
ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણ
વર્તીશું=ચાલીશું
ત્રીજો ભાગ=ત્રણ ભાગમાંનો એક ભાગ
નવમો ભાગ=નવ ભાગમાંનો એક ભાગ
કબુલાત=વચન; મોઢનો બોલ
દહાડોપાણી=મરણ પાછળનો ખરચ
તોડ=ફેંસલો; નિકાલ
દિવાન=પ્રધાન; વજીર
ઉમેર્યો=વધાર્યો
ખબર=જાણ; માલમ
વાહવાહ=વખાણ

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી
લપાટે=મંજે
સુશોભિત=દેખાવડા
અટકાવ્યો=રોક્યો
નજીવી=નમાલી; માલ વગરની
ટેવ=આદત
પાપી=દુષ્ટ
સજા=શિક્ષા
આસપાસ=બાજુબાજુ
આકાશ=ગગન
અંતર=મન
આભાસ=અજવાળું; તેજ
ચાસ=ખેતરમાં હળ ફેરીને પાડેલા આડા ઉભા લીટા
પાસ=પાસે; નજીક
વિશ્વપતિ=દુનિયાનો ધણી; પરમેશ્વર
વાસ=મુકામ; રહેઠાણ

ભોંયરે=ભોંયરામાં
ઘડીએ=કરીએ; રચીએ
ઘાટ=વિચાર
જગતનો તાત=દુનિયાનો બાપ; પરમેશ્વર
ખોળીએ=શોધીએ

કણી=રજકણ; ઝીણામાં ઝીણો ભાગ
કામ=માટે
જગકર્તા=દુનિયા બનાવનાર; પરમેશ્વર
વિના=વગર

ઠાલું=અમથું; ખાલી
ઠામ=ઠેકાણું

સાર-પરમેશ્વર બધેજ ઠેકાણે છે માટે આપણે ખોટાં કામ કરતાં બીવું. ખોટા કામ કરતાં નહિ.

સમજુતી—આપણી આજુબાજુએ, ગગનમાં અને મનમાં પરમેશ્વરનું તેજ છે;શ્વાસ અને ચાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે."(૨) ભોંયમાં પેસીને ભોંયરામાં કાંઇ વાત કરીએ અથવા મનમાં નઠારા (કોઇનું બુંડું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે. (૨) રજકણ મૂકવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઇ પણ જગા શોધીએ તો પરમેશ્વર વગરની કોઇપણ જગા ખાલી મળે નહિ. મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે. (૩)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=દુનિયાનો ધણી; ઇશ્વર
શીશ=માથું
નામી=નમાવી
શીશનામી=માથું નમાવી; પગે લાગી
આપદા=દુઃખ
ઉગારો=બચાવો
દીનાનાથ=ગરીબોનો ધણી; પરમેશ્વર [મદદ
આધાર=આસરો; ટેકો;

પાળનાર=પોષણ કરનાર
સદા=હંમેશાં; દરરોજ
ઉપકારો=પાડ; આભાર
રાંક=ગરીબ
અજ્ઞાન=સમજણ વગરનો; અણસમજુ
પ્રાણી=જીવ
તુંથી=તારાથી
અજાણી=જાણ્યા વગરની
ન અજાણી=અજાણી નથી; જાણીતી છે
ક્ષમા=માફી

વાંક=ગુનો; તકસીર
મતિ=બુદ્ધિ; અક્કલ
છેક=ઘણીજ
દીલ=મન; અંતર
ધારો=આણો; લાવો
કુટુંબીજનો=સગાંવહાલાં
સારાં=નિરોગી; તંદુરસ્ત
શક્તિ=બળ
દાસ=સેવક; ચાકર
નિવારો=દૂર કરો; મટાડો ટાળો
સ્તુતિ=વખાણ

સમજુતી—અરે ! દેવના દેવ ! જગતના ધણી–પરમેશ્વર હું તમને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરૂં છું કે હે દયાળુ તમે મને દુખથી બચાવો. હે ગરીબોના બેલી–પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર ! તમે બધાંનું પોષણ કરનારા છો, અને હમેશાં બધાનું દુઃખ મટાડનાર છો; તમે મારા ઉપર કરોડો ઉપકારો કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી–પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું. મારી કાંઇ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી; માટે (મતલબ કે બધીજ તું જાણે છેજ) હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો. હે ગરીબોના બેલી–પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૩) અમે નાનાં છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી બુદ્ધિ ઘણીજ ઓછી છે, માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૪) અમે ને અમારાં જે સગાંવહાલાં છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ. તમે અમને હમેશાં સારા વિચારો આપજો. હે ગરીબોના બેલી પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૫) મેં તમારી જરા પણ ભક્તિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગાવાની (ભજન કરવાની) શકિત મારામાં નથી તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરી) સેવકના દુઃખ મટાડો. હે ગરીબોના બેલી–પરમેશ્વર મને ફક્ત એક તારોજ આસરો છે. (૬)

પાઠ ૯.

દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને રહેવા માટે ભોંયમાં જે બાકાં પાડે છે તે;
છાયે=છાંયડે
પંજામાં=હાથમાં;સપાટામાં
સપડાયલો=પકડાયલો ઝલાયલો
કાલાવાલા=કરગરીનેકહેવું તે; આજીજી
ગુનો=વાંક
આફત=આપદા; દુઃખ
સેવક=ચાકર; દાસ
જીવતદાન=કોઇનો જીવ બચાવવો તે

હસીને=મશ્કરી કરીને
મગરૂરી=શેખી; પતરાજી
ગર્વ=મગરૂરી; અહંકાર
વન=જંગલ
ભાન=સમજ; અક્કલ
જાળ=ફાંદો
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
છુટાયું=નીકળાયું
અકળાયો=ગભરાયો
સાદું=સહેલો
વાળવાનો=આપવાનો
મહારાજ=મોટા રાજા
બજાવશે=કરશે
છુટો થયો=નીકળ્યો
અત્યારે=હાલ; હમણાં
સાંભરતી=યાદ આવતી
હસતો હતો=મજાક કરતો હતો
તરણા સરખું=તણખલા જેવું; નકામું; નજીવું
બેવડો=બમણો
સાર–ગર્વ કરવો નહિ

પાઠ ૧૦.

પરચુરણ=જુદી જુદી જાતના
ફેરી=વેચવા ફરવું તે
ફેરી કરી=ફરીને છુટક વેચી
ગુજરાન=ગુજારો
ઘરાક=સોદો લેનાર
ખોટી=ગેરવાજબી
કિંમત=ભાવ; મૂલ
છેતરતો=ઠગતો
શાખ=આબરૂ; ભરોસો
ઠરાવ્યા=નક્કી કીધા
સામાન=વસ્તુ; ચીજ
પ્રમાણિક=વહેવારમાં સાચો
પ્રમાણિક રહેતો=ખરી રીતે ચાલતો
મોહનમાળા=ડોકમાં પહેરવાની સોનાની માળા
જડી=મળી
પોલીસ=રૈયતનું રક્ષણ કરનાર માણસ
પોલીસ થાણાનો અમલદાર=નાયક
ફરજ=જરૂર; અગત્ય
વાણી=બોલ; શબ્દ
માફક=પેઠે
કમાયો=પેદા કીધું
દુકાન=માલ વેચવાનું ઠેકાણું
શરૂ કર્યો=કરવા માંડ્યો
ભાવ=કિંમત; મૂલ
કાશી=ગંગા નદી પર શહેર છે; બનારસ
આમદ=કાલાવાલા; તાણ
કોલેરા=ઝાડો ને ઉલટી થાય તે રોગ
લાગુ પડવાથી=થવાથી
મહા મુશ્કેલી=ઘણી મુશીબત
વિધવા=જેનો ધણી મરી ગયો હોય તે સ્ત્રી
ધન્ય=શાબાશ
સાર–કોઈનું પણ હરામનું લેવાની કદી ઇચ્છા રાખવી નહિ. જો આપણે કોઈનું હરામનું લઈએ તો તેની સાથે આપણી પાસે હોય તે પણ જાય.

પાઠ ૧૧.

ખેડા ખાતાને=ખેતી કરવાને
દુરગુણ=દોષ; ટેવખાનું
છંદ=બદકારી ટેવ
જાગતો=ચોકસી; તજવીજ
લાગ દાર
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકરાળ=બિહામણું
શાહ ચોર
ચોકીદાર=ચોકી કરનાર
દ્રવ્ય=નાણું
લુંટી=ખુંચવી
પાળ=કારણ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઈ=ગળ્યું ખાવાનું; બરફી, પેંડા વગેરે
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કંદોઇ=સુખડીઓ
મેળવ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છયું
મડદાં=મુડદાં; મરી ગએલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=મડદાં ખાનારૂં મોટું પક્ષી
મગર=ગરોળીથી પચીસ ગણું મોટું પાણીમાં રહેનારૂં પ્રાણી
વાવે=રોપે
લણે=લે
પામે=મળે
સાર—"વાવે તેવું લણે ને કરે તેવું પામે" "ખાડો ખોદે તે જ પડે."

પાઠ ૧૨.

વર્તણુક=રીતભાત
સહન થઇ શક્યું નહિ=ખમાયું નહિ
ફોસલાવી=ખોટું સમજાવી
જુલમ=જબરાઇ
રૂચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઇ બાકી રાખતો નથી=ઘણુંજ કરે છે
ગંધર્વ=ગવૈયાની એક જાત; સ્વર્ગમાં ગાનારા
અપકાર=અવગુણ; ભુંડું કરવું તે
ગળગળા=છાતી ભરાઇ આવેથી નરમ થએલા
આફતો=અડચણો
ગુસ્સે થતા=ક્રોધ કરતા
સાર—કોઇ આપણું ભુંડું કરે તોપણ આપણે તેનું ભલુંજ કરવું તેથી ઇશ્વર આપણા ઉપર રાજી થશે

પાઠ ૧૩.

ન્યાયાધીશ=ઇનસાફ કરનાર
અદલ=ખરો; વાજબી
રાજકાજ=રાજકારભાર
કચેરી=દરબાર
ચર્ચા=વાતો; વિચાર
સાક્ષી=વાત જાણનાર
અચરત=નવાઇ; અચંબો
હક=માલીકી; દાવો
ગળેપડુ=ખોટો હક કરનાર
સાર—હરામનું લેવાની ટેવ રાખવી નહિ.

પાઠ ૧૪.

ગૃહસ્થ=કુટુંબ કબીલાવાળો સારી સ્થિતિનો માણસ
કકડીને=ધણીજ; સખત
નિસાસો=દુઃખ કે દીલગીરીને લીધે શ્વાસ નાખવો તે
અભાગીઓ=કમનસીબ; અકર્મી
કરમાઇ ગયું=ફીકું પડી ગયું; ઉતરી ગયું.
ફરમાવ્યું=હુકમ કીધો
ટેકો=આધાર; આસરો
કાયમ=હંમેશાં; નિત્ય
કદાપિ=કોઇવાર; કદાચ
તંગી=તંગાસ; ભીડ
મટી=દૂર થઇ; ટળી

સાર-આપણી બધી ઇંદ્રિયો સાજી છે માટે ઇશ્વરનો પાડ માનવો અને એ ઇંદ્રિયોનો સારો ઉપયોગ કરવો.

પાઠ ૧૫.

વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
મશ્કરી=મજાક
નોતરૂં=જમવાનું કહેણ
રંગીત=રંગેલો
સુશોભિત=દેખાવડા
છાછરો=જરાક ઉંડો ને પહોળો
થાળ=મોટી થાળી
ચપચપ=ઝપઝપ
ખામી=ખાંપણ; ખોડ
ભાવ=હેત; પ્યાર
ભોળા=પાપ વગરના
આચ્છદ=કાલાવાલા
માન્યા વગર=કબુલ કર્યા વગર
ખાતર=બરદાસ
સાટું=બદલો
મોં મલકાવી=મોં હસતું રાખી
સ્વાદે=લહેજતથી
શરમાયું=લજવાયું

સાર-કોઇની મશ્કરી કરવી નહિ, જો આપણે કોઇની મશ્કરી કરીએ તો તે આપણી કરે

પાઠ ૧૬.

સત્ય=સાચું
સતનું=સાચાનું
ચિંતન કરવું=વિચાર કરવો
સત=સાચું
વાક્ય=શબ્દ; વચન
ઉચરવું=બોલવું
અસત્ય=ખોટું
જશથી=આબરૂથી
ઝળકીત=પંકાએલા; વખણાએલા
જગે=દુનિયામાં
બીજ=બી
વૃક્ષ=ઝાડ
વિશાળ=મોટું
ગુણકારી=ફાયદાકારી
ફળ=પરિણામ; ફાયદો
આશ્રય=આશરો
છાંયનમાં=શીળામાં
પરિતાપ=દુઃખ

વસે=રહે	દીપશે=પ્રકાશશે	સ્વર્ગ=દેવોનું રહેઠાણ
પ્રસરે=ફેલાય	આંચ=નુકસાન; હાનિ	રીઝો=ખુશી થાઓ
છળ=લુચ્ચો	કલેશ=દુઃખ	સાર-સત્ય બોલવાથી લાભ થાય છે; અને પરમેશ્વર ખુશ થાય છે. જુઠામાં જુઠો માણસ પણ એક દિવસમાં જુઠા કરતાં સાચું વધારે બોલે છે, એ ઉપરથી ઇશ્વરને સાચું જ ગમે છે એમ સાબીત થાય છે.
દુષ્ટમતિ=નઠારી બુદ્ધિ	અનેક=ઘણાં	
ભય=બીક; બો	હરે=દૂર કરે; મટાડે	
હટે=નાશ પામે; જાય	સમું=સરખું; બરાબર	
જોગ=બનાવ; કારણ	અન્ય=બીજું	
છુપાઈ જશે=ઢંકાઇ જશે; જાહેરમાં આવશે નહિ	ખરે=નક્કી	
	અતિ=ઘણો; બહુ	
ઉવટ=આખર	વિશ્વપતિ=દુનિયાનો ધણી; પરમેશ્વર	
ઉજાસ=પ્રકાશ		
ફરીને=બીજીવાર	રીઝશે=ખુશી થશે	

સમજુતી—મનમાં સાચાનો વિચાર કરવો, અને નક્કી સાચું વચન બોલવું. કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ, અને દુનિયામાં આબરૂથી પંકાયલા રહેવું. (૧) સત્યના બીજથી સત્યનું મોટું ઝાડ થશે; અને તેનાં લાભકારી સારાં ફળ મળશે, સત્યરૂપી ઝાડની નીચે માણુસો આશરો લેશે. તેથી તેમના દુઃખો જતાં રહેશે અને બધાં સુખ મળશે. (૨) દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે, માટે ખોટું કામ કરવાથી માણુસ દુઃખમાં આવી પડશે. સત્યરૂપી સુરજનું તેજ ઘણું ફેલાય છે, તેથી કપટ અને નઠારી બુદ્ધિ સત્યની બીકથી નાશ પામશે (જતી રહેશે) (૩) જેમ સુરજ કદી વાદળાંથી ઢંકાઇ જાય છે, તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઇ પ્રકાશે છે, તેમ કદાચ કોઈ કારણથી સત્ય ઢંકાઇ જશે. (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે

૧૫૦૭૭

સત્યનોજ પ્રકાશ થશે. મતલબ કે સત્ય ઉઘાડું પડશે. (૪) સાચને કદાપિ નુકસાન નથી, (સાચું બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો નાશ પણ નથી. માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી. સત્ય ઘણાં દુઃખ નક્કી ટાળે છે, સત્યના જેવું બીજું જોર નક્કી નથી. (૫) સાચામાં હંમેશાં ખરૂં સુખ રહેલું છે. સત્યથી પરમેશ્વર ઘણા ખુશ થશે. સત્ય વગર બીજો ધર્મ નથી, માટે સત્યથી જીતીને હંમેશાં સ્વર્ગમાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૧૭.

રિવાજ=ધારો; નિયમ
વર્તમાનપત્ર=છાપું; ચાલતા વખતની હકીકતનો છાપેલો કાગળ
બાકડો=પીઠવાળી પાટલી
તંબુ=લુગડાનું ઉપાડી લેવાય એવું ઘર
સપાટ=ઉચીનીચી નહિ તે
ભરવાડ=ઘેટાં ચારનાર
પાકાં=છો ઈટના
મીલનસાર=મળતાવડા
પરોણાચાકરી=પરોણાગત
બારી=બોજારૂપ
પૂજે છે=સેવા કરે છે
સારે—જરૂર વગરની ચીજો પાછળ ખર્ચ ન કરવો અને તેનો ઉપયોગ પરોપકારમાં કરવો

પાઠ ૧૮.

મોહરમ=જે મહીનામાં તાબુત નીકળે છે તે મહીનો
તાબુત=તાજીઆ
કુકડો=કુકડ
વેશ=દેખાવ
વરખ=ધાતુના છેક પાતળા પતરાં
તારીફ=વખાણ
મરણતોલ= મરી ગયો હોય એવો
સ્થિતિ=હાલત; દશા
રડારોળ=ઘણું રડવું કકળવું તે
એકાએક=એકદમ
અચંબો=નવાઇ
દશા=સ્થિતિ; હાલત
ધ્યાનમાં=સમજણમાં
ઉપચાર=સારવાર; ઉપાય
સારવાર=ચાકરી; બરદાસ
પ્રસંગ=વખત; બનાવ
પરિણામ=ફળ; છેવટ
છિદ્રો=કાણાં
વાટે=રસ્તે
ઢીલ=વાર
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
અકસ્માત=અણધાર્યો એકાએક બનાવ
વિદાય થયા=ગયા

પાઠ ૧૯.

બાઇબાંકુ=બાઇબેન
ઉપજ=પેદાશ
ઘરખરચ=રોટલા ખરચ
દુકાળ=મોંઘવારી; અનાજ પાણી મોંઘા મળે એવો વખત
પાક=ફાલ
કરકસર=ખપ જેટલું વાપરવું તે
ચરૂ=કડાંવાળો દેગડો
સોનામહોર=સોનાના સિક્કા
ઉતરે=ઓછે આવે
અધાટ=ધણીપણાના હક સાથે; તમામ હક સાથે
ચુકાદા=ફેંસલા
નિર્ણય=ફેંસલો; ચુકાદો
પાક=પેદાશ
સાર—પ્રમાણિકપણે ચાલવાથી ઇશ્વર ખુશી થાય છે માટે પ્રમાણિકપણે ચાલવું.

પાઠ ૨૦.

દિલ્હી=જમના નદીના કાંઠાપર શહેર છે.
પ્રખ્યાત=જાણીતા
પરાક્રમી=બહાદુર; શૂરા
શોખીન=કોઇપણ બાબતમાં આનંદ લેનાર
અસરો=મદદ
મોં ઉતરી ગયા=ઝંખવાઇ ગયા
ખજાનચી=ખજાનાનો ઉપરી; તીજોરીનો ઉપરી
ફટાકા=સપાટા; નેતર કે ચાબુકના ઝપાટા
નિશ્ચય=ઠરાવ
ભાગીદાર=ભાગીઓ
ખુદાવંદ=મોટા માલીક (મોટા દરજ્જા વાળાને માટે બોલાય છે)
શરત=કબુલાત
હજુરમાં=રૂબરૂમાં
લાંચીઆ=લાંચ લેનારા
માનીતો=વહાલો
સાર—હકથી વધારે લેવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ.

પાઠ ૨૧.

તોફાની=મસ્તીખોર
કાયર=હેરાન
આંકી=દામ દઇ નિશાની કરી
ફાટયો=જબરો થયો
માતેલો=ખાઇ પી જબરો થએલો
જબરો=જોરાવર
હાથ ચલાવવો=મારવું
ઘટતો=લાયક
પલક=જરાવાર
કચરો=ચગદી
યુકિત=તદબીર; કળા
નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં
તોબાતોબ=કાયર કાયર
ફુલાઇ ગયો=મગરૂર થયો
અહો=અરે
શબ્દ=બોલ; વચન
અભિમાની=અહંકારી.

ઉતારૂં=કાઢું
સપડાયો=ફસાયો.
હલકા મનનો=નીચ
નમ્ર=ગરીબ
માઠાં=ખરાબ
હલકો=તુચ્છ

સાર–કદી અહંકાર કરવો નહિ. અહંકારી માણસો ધારે કે મારા જેવો કોઇ નથી પણ શેરને માથે સવાશેર હોયજ.

પાઠ ૨૨.

સ્થાપન=મંડાણ;શરૂઆત
સવડ=સગવડ; સોઇ
ગોઠવણ=બંદોબસ્ત
ખેપીઓ=કાસદ
લાભ=ફાયદો
સહજ=સહેલાઇથી
માનવાચક=માનનો અર્થ બતાવનાર
તીર્થરૂપ=તીર્થ જેવા પવિત્ર;(એ શબ્દ વડીલના નામથી પહેલાં વપરાય છે.)
ચિરંજીવી=લાંબી મુદત જીવનાર (આ શબ્દ છોકરાના નામની પહેલાં વડીલ વાપરે છે)
રાજમાન=જેને રાજ તરફથી માન મળતું હોય તે
રાજેશ્રી=જેને રાજ તરફથી પૈસા મળતા હોય તે
સૌભાગ્યવતી=પરણેલી સ્ત્રી કે જેનો ધણી જીવતો હોય તે સ્ત્રી
ગંગાસ્વરૂપ=એ શબ્દ વિધવા સ્ત્રીના નામની પહેલાં વપરાય છે
નામઠામ=નામ ને ઠેકાણું
ક્રમવાર=એક પછી એક
સરનામું=નામ ને ઠેકાણું
ધ્યાનમાં=સ્મરણમાં
પત્તો=ઠેકાણું

પાઠ ૨૩.

સુલતાન=મુસલમાન પાદશાહ
શિકાર=જનાવરોને તાકીને ગોળી મારવી તે
અહેસાન=પાડ
માનું છું=ગણું છું
ખોરાક=ખાવાનું
હાજર કરૂં=રજુ કરૂં
ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું વાસણ
ભાવથી=હોંસથી
શાંત=ઠંડો
વિનંતિ=નમનતાઇથી કહેવું તે
જાગીર=ઇનામી જમીન; સરકાર તરફથી મળેલું ગામ કે જમીન
ઉમરાવ=અમીર
સાન=અક્કલ; સમજ
સંબંધમાં=વિષે
અંદેશો=શક; વહેમ
જાતે=પોતે
ઝવેરખાનાનો=કીમતી રત્નોનો
ઉપરી=અધિકારી
ઇલાજ=ઉપાય

જબેરવા=ખોટું સમજાવવા
સંતાપ=દુઃખ
ભિખારી=ભીખ માગનાર
સ્થિતિ=હાલત
બેટ્યો=છાતી સાથે દાબ્યો
પ્રધાન=વજીર
ઈર્ષાખોર=અદેખા; ઝેરીલા
દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ બહાર કાઢી મૂકવું તે
સાર–માણસની ચઢતી પડતી જીભ વડેજ થાય છે. જો આપણે નમનતાઈ વાપરીએ તો સામાનો પ્યાર મેળવીએ. માટે ઇર્ષા છોડી નમ્ર સ્વભાવ રાખવો કે જેથી ઉમરાવોના જેવા હાલ થાય નહિ

પાઠ ૨૪.

પંચ=પાંચ કે વધારેનું ટોળું
વાદવિવાદ=તકરાર
તુર્ત=તરત
દરબાર=કચેરી
નાર=માદા
ગણના=ગણતરી; કદર
વલવલે=ટળવળે
પય=દૂધ
વફાદાર=વિશ્વાસુ
ધાન=અનાજ; ખાવાનું
નીમક=અનાજ
હલાલ કરું છું=બદલો વાળી આપું છું
માન=આબરૂ
સેવા=ચાકરી
માનવી=માણસ
માર=બોજો; વજન
મણબંધી=ભારે; મણના માપથી
બોજો=વજન; ભાર
બીન=વગર; વિના
તન=શરીર
તનતોડીને=ઘણું વૈતરું કરીને
હાર=પરાજય; હારવું તે
માલીક=ધણી
રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરું
પીઠ=વાંસો; બરડો
દરકાર=પરવા
માર્ગ કાપવા=રસ્તો ઓછો કરવા; અંતર ઓછું કરવા
સફર=લાંબી મુસાફરી
મુજ=મારો
જળકાજે=પાણી માટે
જીવ લીએ=મારી નાખે
ક્રૂર=ઘાતકી; દયા વગરનો
અંબાડી=હાથી પર બાંધવાની બેઠક
ફેરો=નો
દીપે=શોભે; સારો દેખાય
શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ
પશુ=ચોપગાં જાનવર
સરદાર=ઉપરી
ન્યાય=ઈન્સાફ
નિર્દોષી=વાંક વગરનો; નિરપરાધી
તલ=જરા જેટલો; થોડો
ત્રાસ=બીક; ભય
તોય=તોપણ
તાકે છે=તાકે છે; ધારે છે
મોક્ષ=મોક્ષ

કસાઇ=ચંડાળ	ગજ=હાથી	કોપે=ગુસ્સે થાય; રીસે ભરાય
કર=હાથ	આશા=ભરોસો; વિશ્વાસ	કીરતાર=પરમેશ્વર; બનાવનાર
કાર બનું=કપાઇ જાઉં	અથડાય=અફળાય	સાર-પાળેલા જનાવરો પાસે ગજા ઉપરાંત કામ કરાવવું નહિ, અને પેટપુર ખાવાનું આપવું.
કુલ=બધો; તમામ	આશા પર અથડાય= ભરોસાપર રહે	
બોજ=બોજો	ખલક=જગત; આલમ; દુનિયા	
બ્યાપાર=વેપાર	દંડે=શિક્ષા કરે	
ઘડી=થોડો વખત	પીડતાં=દુ:ખ દેતા	
કરાર=આરામ		
ખર=ગધેડો		

સમજુતી—ચોપગાં જાનવરોમાં એક વાંધો પડયો તેથી તેઓએ પોતે સામસામા સવાલ જવાબ કરવા માટે તરત કચેરી ભરી (ભેગાં થયાં) અને ત્યાં નર અને માદા બેઠાં. ગાય-હું ગરીબડી ગાય મારા ગુણોની કદર કોણ કરે છે ! મતલબ કે કોઇ નહિ. મારાં વાછરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો બીજાં ખાય છે. તોપણ જુલમનો પાર ક્યાં છે ? (ટેક) (૧) કુતરો-હું વિશ્વાસુ વહાલું પ્રાણી ધણીનું અન ખાઇને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા અનાજનો બદલો વાળી આપું છું, અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરું છું. (ટેક) (૨) ગધેડો—બેવકુફ (અક્કલ વગરના માણસ) મને હસે છે, પણ સમજતાં નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે ? ભારે વજન લાદે (પીઠપર ભરે) તોપણ વગર તકરારે હું ચાલું છું. પણ કહો કે માણસો મારો ગુણ ક્યાં જાણે છે ? (ટેક) (૩) ઘોડો—હું શરીરે દુ:ખ વેઠીને ચાકરી કરું છું અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણ ન ખાઉં; ધણીને મારી પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરું છું તોપણ કહો કે કોણ મારી કાળજી રાખે છે ! (ટેક) (૪) ઊંટ—મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરું છું,

તોપણ કોઇ ખાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને ઊંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરેલું હોય છે) છતાં પણ મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરું છું. (ટેક) (૫) હાથી–રાજાની અંબાડીનો આધાર મારા પર છે (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારા પગલાંથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણ શોભે છે. પશુઓમાં હું મોટો સરદાર છું (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું.) (ટેક) (૬) બકરો–હું જરા પણ દુઃખ આપતો નથી, તોપણ માણસ મારું માંસ ખાવાને તલપી રહે છે. તેથી હું ગડાળાના હાથે કપાઇ મરું છું. કહો મને આવા ગુનેગારને ઇન્સાફ ક્યાં મળે છે? (મતલબ કે મળતો નથી) (ટેક) (૭) બળદ–મારા જોરથી ખેડુત લોકો–જમીન ખેડે છે, મારા પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટેક) (૮)

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના ભરોસા પર અકળાય છે.: વિશ્વમાં નઠારાં કામને માટે જો કે સરકાર સજા કરે છે, તો પશુ, પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર ગુસ્સે થાય નહિ? મતલબ કે થાયજ.

પાઠ ૨૫.	ફોડયો=ભાંગ્યો	ગુનેગાર=અપરાધી;
ગુનો=કસુર	મા=નહી	કસુર કરનાર
કબુલાત કબુલ કરવું તે	બોલ મા=બોલ નહિ	નારાજ=નાખુશ
ધકકો=હડસેલો	કસુર=વાંક; ગુનો	બીક=બીક; ડર
ફુટી ગયો=ભાંગી ગયો	અજાણે=અજાણતા	ઉદાસ=દીલગીર
ફોડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા	માનવી=કબુલ કરવી	સુખેથી=અડચણ વગર

હેઠે=નીચે
રૂએ=રડે
દોષ=વાંક; ગુનો; કસુર
સંતાડવા=છુપાવવા
ભૂલ=ચૂક
સહન કરું=ખમું; વેઠું
સદ્‌ગુણી=સારા ગુણવાળા
નીવડે=નીકળે, થાય

સાર-ગુનો કબુલ કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ થાય છે અને આપણા મનને ફીકર રહેતી નથી.

પાઠ ૨૬.

બાળાઓ=છોકરીઓ
હોંસે હોંસે=ઉમંગથી
સારે રાગે=મધુર સ્વરે; મીઠે અવાજે
સીવણ=સીવવાનું
રંગબેરંગી=તરેહ તરેહના રંગના
ગળપટા=ગળે બાંધવાના પટા
લેખાં=મોઢે ગણવાના હિસાબ; મુખગણિત
ઘાટ=આકાર
પ્રદર્શન=સંગ્રહસ્થાન; નમુનેદાર લોકોને બતાવવા માટે એક ઠેકાણે ભેગી કરી રાખવી તે
ગૂંથેલી=વણી દીધેલી
ચિત્રકામ=ચીતરવાનું કામ
તલ્લીન=મશગુલ; લીન; એક ચિત્ત
ખુબી=બલિહારી; ચમત્કાર
મહેતીજી=કન્યાશાળાની વડી આ શિક્ષક
લાયક=યોગ્ય
ગુણી=ગુણવાન
શિક્ષકો=આસિસ્ટંટો
વર્તે=ચાલે
સલાહસંપ=એકવિચાર; મળી સમજીને ચાલવું તે
શિક્ષણ=શીખવવાનું કામ

સાર-છોડીઓને ભણાવવાથી તેમની અક્કલ ખીલે છે. માટે છોડીઓને ભણાવવી.

પાઠ ૨૭.

સંઘરો=સંગ્રહ
કુદરતનું=ઈશ્વરી શક્તિનું
અવલોકન=ધારીને જોવું તે; બારીક તપાસ
રાજધાની=રાજા જે શહેરમાં રહેતા હોય તે શહેર; રાજગાદીનું શહેર
ઇમારતો=ઉંચી બાંધણીનાં ઘરો
કિલ્લો=ગઢ
રચના=બનાવટ; ગોઠવણ
બાંધણી=બાંધકામ
ખાણો=અનાજ ભરી મુકવા માટે જમીનમાં જે ખાડા ખોદેલા તે
જાર=જુવાર
ખાનગી=પોતાની
સળી=સડી; જીવાત પડી
ભુકરો=રેતી; એક જાતનો પોચો પત્થર
ગંજી=ઘાસનો ઢગલો
અગત્યની=જરૂરની

આગગાડી=દેવતા અને પાણીના બળથી (વરાળથી) ચાલતી ગાડી
સાધન=વસ્તુઓ
પુષ્કળ=ઘણું
દાણા=અનાજ
નાણું=પૈસા
દ્રવ્ય=પૈસા
કરકત=અડચણ
સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું કરવું તે
અવારનવાર=ફરતા ફરતી
સંઘાત=સાથ

સાર—પૈસા બચાવ્યા હોય તે ઘડપણના વખતમાં ખપ લાગે છે, માટે દરેક માણસે પૈસાનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ.

સમજુતી—જુઓ કે જંતુની જાતમાં કીડી પણ અનાજ એકઠું કરે છે, અને બધી સાથે મળીને હંમેશાં હળીમળીને દરમાં રહે છે.

પાઠ ૨૮.

પરબ=મુસાફર લોકોને મફત પાણી પીવાનું ઠેકાણું
વારાફરતી=એક પછી એક
કઠિયારા=લાકડાં ફાડનાર; લાકડાં કાપીને વેચનાર
વળેલો=વળગેલો
ખરો તડકો=સખત તાપ
વિસામો=આરામ
ધર્માદા=દાનમાં આપી દીધેલું તે
દસમોભાગ=દસ ભાગમાંનો એક ભાગ
આશીર્વાદ=આશિષ; દુવા
ટાળવામાં=મટાડવામાં; દૂર કરવામાં. [એવું
મનોહર=મનને રાજી કરે
શીતળ=ટાઢી; ઠંડી

સાર—જે કાંઇ પેદા કરવું તેમાંથી દસમો ભાગ ધર્માદાના કામમાં ખરચવો "ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય."

પાઠ ૨૯.

વળગ્યો=લાગ્યો; બાઝ્યો
તર્ક=મનસુબો; વિચાર
શેખચલ્લી=ખોટા વિચાર કરનાર; માણસનું નામ
પાર=છેડો; અંત
ઠરાવી=નક્કી કરી
ઘાડવો=ઘી ભરવાનું માટીનું વાસણ
તરંગ=ખોટા વિચાર
ધુણાવી=હલાવી
ઠપકો=ગુનાના બદલામાં કડવા શબ્દ કહેવા તે
ઘર ભાંગ્યું=ઘરબાર વગરનો થઇ ગયો
નકામા=ફોકટ
ગાળી નાખ્યા=ગુમાવ્યા
કુધમે=ધંધે; કામે
માફક=પેઠે
ચેતજો=સમજજો

સાર-આપણા ધંધા સંબંધીજ વિચારો કરવા, એકદમ પૈસાદાર થઇ જવાના વિચાર કરવા નહિ.

પાઠ ૩૦.

પતંગ=કનકવા
છેક=તદ્દન
ફરીથી કરો=બીજીવાર કરો. મતલબ કે દરકોઈ આરંભ કરેલું કામ પુરું ન થાય ત્યાં સુધી ફરી ફરીને કરવું.
ચઢાવવા=ઉડાવવા
સપાટો=જોસ
ગોથું ખાઇ=ઉંધો થઇ
કાયર થવું=કંટાળવું
પ્રયાસ=યત્ન; મહેનત
આસમાન=ગગન
ટપકાં=ડાઘા
વીંટવા=લપેટવા

સાર—શરૂ કરેલું કામ પુરું ન કરીએ તો કરેલી મહેનત નકામી જાય, અને લોકમાં મજાક થાય; માટે હરકોઈ કામનો આરંભ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો, કે એ કરવું વાજબી છે કે નહિ; અને વાજબી લાગે તોજ આરંભ કરવો; અને આરંભ કર્યો તો તે કામ પુરું કરવુંજ. વચ્ચેથી અધુરું મૂકી છોડી દેવું નહિ. જે માણસ આ પ્રમાણે કરતો નથી તે બાયલો કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડોલે=હાલે
તરુવર=મોટું ઝાડ
ઝુલાવે=હિંચોળે; હલાવે
પાન=પાંદડાં; પાંતરાં
ગાન=ગાયન
ધ્યાન ધરતાં=ઇશ્વરને પોતાના મનમાં આણતાં
કલોલ=મજા; આનંદ
સાથ=સાથે
[કહે પડદો ખોલે=મનની વાત
ચૂસે છે=શોષે છે
ફૂલરસ=ફૂલમાંનો રસ
ઘાટે=ઓવારે; કિનારે
જળઘાટે=નદી કે તળાવ કાંઠે
નીજ=પોતાના
વાટે=રસ્તે [પોઢે=સુએ
માળ=માળામાં
જંપતાં=ઠરીને બેસતાં
મળસ્કે=સવારે; પરોઢીએ
ધાય=દોડે
વનફળ=વનમાંના ફળ
ઝુલે=હાલે [હના
ભલી ભાતના=સારી તરે-
વિધવિધ=જુદી જુદી
દીનાનાથ=ગરીબનો બેલી; પરમેશ્વર
મધુરો=મીઠો
ધરી=રાખી
નિર્મળ=ચોકખું; મેલ વગરનું
ઠરે=નિરાંતે બેસે
ભલી ભાતે=સારી રીતે
હઠાવી=હરાવી; હંફાવી
હઠાવી દીએ=હરાવે
મેળવાય=પેદા કરાય
રાજ અધિકાર=રાજસત્તા
વશ=તાબે
વિપત્તિ=દુઃખ; આફત

વેરાઇ જાય=જતું રહે	અપાર=પ્રયોજ	કંઈ પણ અઘરું નથી.
કામધેનુ=કહ્યુંકેનું આપનારી ગાય	પમાય છે=મેળવાય છે; પેદા કરાય છે	ઉદ્યમ કરવાથી જે જોઇએ છે તે મળે છે; માટે
ચિંતવ્યા=ધાર્યા	ચાર-ઉદ્યોગી માણસને	ઉદ્યમ કરવો.

સમજુતી-મોટા ઝાડની ડાળીઓ હાલે છે, પવન પાંદડાં હલાવે છે. શોભાગમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં ઊડે છે (મતલબ કે કલોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, જંગલનાં ચેનબાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં, ટોળામાં હળી મળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઆં પક્ષી હંમેશાં ઝાડ અને મોટા ઝાડની ડાળી પર ડોલે છે. (૧) કોઇ જંગલના ફળ ખાય છે, કોઇ દાણા ખાતાં જાય, કોઇ ફૂલમાંનો રસ ચુસે છે અને કોઇ લીલોતરી ખાય છે. કોઇ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઓવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને ઘેર પાછાં ફરે, સાંજે માળામાં બચ્ચાંને સુખે બેઠેલાં જોઇ સુએ છે. સવાર થતાં પહેલાં ઊઠીને દોડે છે અને કોઇ જંગલના ફળ ખાય છે (૨) સારી રીતે ઝૂલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે. તે બધાં પંખીઓ હેતથી ખાય છે. વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે. તે મીઠો માલ મંડયા રહીને ખાય તોપણ ખૂટે નહિ એટલો છે. તે ખાઇને હમેશાં સંતોષ રાખીને દરરોજ ચોખ્ખું પાણી પીએ છે, અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણુસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણુસોને પાછળ પાડે છે મતલબ કે પોતે આગળ આવે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ

પૈસા અને અનાજ મેળવી શકાય છે. મહેનતથી રાજાની પદવી લેવી હોય તો કંઇ આઘે નથી. મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે. મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદાઓ તરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધુળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે. અરે બાળક! મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનારી ગાય જાણ. મહેનતથી ધાર્યા મુજબ ઘણો લાભ મેળવાય છે. (૧) સાર—આળસ છોડી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવટો=વાપર
વંશપરંપરા=છોકરાંના છોકરાં; પેઢીપર પેઢી
સાંતી=હળ
સાંતીનીજમીન=ખેડવા લાયક ભોંય
ઉંચા પ્રકારની=સારો પાક ઉતરે એવી; ફળદ્રુપ; રસાળ
પ્રકાર=વર્ગ; જાત
નાનપણથી=બચપણથી
લાડ=વ્હાલ
ઉછરેલો=મોટો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
સાથી=મદદગાર; ખેતીને માટે રાખેલો નોકર
મહેનતુ=ઉદ્યોગી
પુંજી=દોલત
ઇચ્છના=ચાહના
અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મોટા દરવાજાવાળા ઘરનું બે બતળીકું
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
મેઘ=મહ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો; પતીજ

સાર—આપણા કામનો ભરોસો નોકર પર રાખવો નહિ, પણ નોકરો કામ કરે છે કે નહિ તેની તપાસ રાખવી.

પાઠ ૩૩.

બેનપણી=સહીઅર; સખી
પિડાય=દુઃખી થાય
ગંદું=ગોબરું
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=ઇચ્છા; મરજી
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
ગંદકી=ગંદવાડ
મૂળ=થી; બીબાં
નિરોગી=રોગ વગરના
જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણે ખોચરેથી=ખુણા-માંથી
વાળી નાખીએ=સાફ કરીએ
શ્વાસવડે=દમ લેવાથી
ખુલ્લાં=ઉઘાડાં

સુધરતી=સ્વચ્છ થતી
નાશ પામે=જતા રહે
બિનાસ=ભેજ
ઢોળી=રેડી
મેલું=ગંદું
ટાઢીઓ તાવ=મલેરીઆ તાવ; નઠારી હવાને લીધે જે તાવ આવે છે તે.
ઝીણો તાવ=હાડનો તાવ. (એ તાવથી શકિત ઘણીજ ઓછી થાય છે)
લકવો=એક જાતનો રોગ એથી શરીરનો કોઇ ભાગ જુદો પડી જાય છે.
જાજરૂ=સંડાસ
મોરી=નીક; ગટર
ઝાડીઝુડી=ઝાડીઝપટી
દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ
તદ્દન=બીલકુલ
ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે એવી રીતે

સાર–ઘર, વાડા વગેરે દરેક ચીજ ચોખ્ખી રાખવી.

પાઠ ૩૪.

ઉંચા=સારા
પ્રાણ=જીવ
વૃદ્ધ=ઘરડો; ખર્ચુંપાન
પાટવીપુત્ર=મોટો છોકરો
નિશ્ચય=ઠરાવ
સમાચાર=ખબર
અદેખાઇ=ઝેર; છપો
ઉથાપશે=ફેરવશે
સંદેહ=શક; વહેમ
વરદાન=માગેલું આપવું તે
લેણાં=માગનાં
વનવાસ=જંગલમાં રહેવું તે
હઠ=જીદ; જક્ક
અણસમજુ=વગર વિચારના; મૂર્ખ
શોક=દીલગીર
દેહ મૂકયો=મરણ પામ્યો
ધિક્કાર=તિરસ્કાર
ઠરાવ=નિશ્ચય

સાર–"સોબત તેવી અસર" હંમેશાં સારાની સોબત કરવી. કામ કરતાં પહેલાં શું ફળ આવશે એ બાબતનો વિચાર કરવો કે જેથી પાછળથી પસ્તાવું પડે નહિ

પાઠ ૩૫.

ટોળું=જથો
હાથ=એ વેત જેટલી લંબાઈ
ધરી=પકડી; ઝાલી
સરણાઇ=પીપી
નટ=બી વગેરેનો વેષ લઇ ઘણા ખેલ કરનાર
અંગ કસરત=શરીરની કેળવણી
ગુલાંટ=ગેલાંટ
ચકકર ચક્કર=ગોળ ગોળ
ચમકે છે=ઝળકે છે
ઝબકારા=ચમકારા
શાબાશ=ધન્ય
દરકાર=પરવા
જીવની દરકાર=મોતની બીક
સ્થિર=હાલ્યા વગર રાખતા નથી.

ચહાપ=ચાલાકી; ખુબી
ખેલ=રમત
ચમત્કારવાળા=નવાઇ પમાડે એવા
નજરબંધી=જાદુથી જોનારની આંખ ભૂલાવવામાં નાખવી તે
ખુબીદાર=વખાણવા લાયક; ચમત્કારી
કસરત=શરીર કસવું તે
ગુજરાન=ગુજારો; પોષણ

સાર—અંગકસરતથી શરીર કસાય છે માટે નાનપણથી કસરત કરવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૩૬.

ગ્રીષ્મઋતુ=વૈશાખ અને જેઠ મહીનો; ઉનાળો
મહિમાય=મોટાઇ
નીરખી=જોઇ
શીતળ=ઠંડી
કોકિલા=કોયલ
ટહુકા=કોયલના બોલ
ધરતી=જમીન
તપતી=ગરમ થતી
સુગંધ=સારી વાસ
મોર=આંબા, આમલીનાં ફૂલ
વસંત=વસંત ઋતુ; અસાડ ને શ્રાવણ; જુલાઇ ને આગષ્ટ
ભમતી=રખડતી
ફળી=પાકી
લલચાય=લોભાય
જનો=માણસો
લહી=જોઇ
ભલી લીલી=લીલીછમ
અતિ=ઘણો
શાખ=ઝાડપર પાકેલી કેરી
રસદાર=રસવાળી
સુકેસરી=સારા કેસરીઆ રંગની
ચિત્ત=મન
હરતી=ખેંચતી
દીલમાં ઠરતી=યાદ રહેતી
પ્રવેશ કરીને=દાખલ થઇને
ઉકળાટ=બાફ
ધરે છે=કરે છે
વનેવન=જંગલે જંગલ
આમ્ર=કેરી
આમ્રતરુ=આંબો
વાસ કરું છું=રહું છું
ચિત્ત હરું છું=મન ખેંચું છું
શ્યામ=કાળા
પરખાઉં=ઓળખાઉં; જણાઇ આવું
કોમળ=નાજુક
કંઠ=સાદ; સૂર
સંગીત=ગાયન
સૂર=અવાજ
ગજાવું=ગજવી મૂકું
રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
દીપે=શોભે
મધુર=સારો
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
ફુલેલ=ખીલેલી
વેલમાં=વેલામાં
અંગમાં=શરીરમાં
અનેક=ઘણી
પાંખડી=પાંદડી
પ્રસારી=ફેલાવી

ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો	શરૂઆત	બટમોગરો=એક જાતનો
પ્રફુલ્લ=ખીલેલો	કોકિલ=મધુર	સુગંધીદાર મોટો મોગરો
ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની	ભારી=ઘણો	રસીલી=મજા આપનારી

સમજુતી—પરમેશ્વરની મોટાઇ અમે ગ્રીષ્મીઋતુમાં જોઇ. ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફુલ ફળોને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કોયલ મીઠા સ્વરથી બોલતી હતી, તેથી આ આંબાનું ઝાડ સારૂં દેખાય છે. જમીન ગરમ થતી જાય છે અને મોગરામાં સારી વાસ ભરે છે. (૨) **આંબો**—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી અને ખુશી થતી વસંત ઋતુ મને (આંબાને) મોર આપીને રખડતી રખડતી ગઇ. પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંબા પર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઇને માણસો તે લેવાને લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ઘણો તાપ પડે તેથી શાખ થઇને પડે, રસવાળી થઇ સારો કેસરીઓ રંગ થાય છે. તે રસથી દુનિયાનું મન (માણસનું મન) ખેંચતી, તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) **કોયલ**—જુઓ આ ગરમીની ઋતુ કામ કરે છે, તેથી પક્ષી ઊડીને જંગલે જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટહુકાથી માણસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું. મારૂં રહેઠાણ આંબાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉં છું અને મારા મધુર સાદ વડે વખણાઉં છું. હું ગાયનના સુર સમજાવું છું, અને મનને મેહ પમાડે એવો બાગ ઘણો ગજાવી મુકું છું. (૨) **મોગરો**—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે, વેલાઓમાં ખીલેલી કળીઓ છે, તેથી શરીરમાં સારી વાસ ભરાય છે. હું ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો બન્યો છું. બધા લોકોએ મને ગ્રીષ્મનો ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

આંબો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી. **કોયલ**—હું ઝીણા સ્વરને લીધે ઘણી વખણાઉં છું. **મોગરો**—બટ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે.

બધાં કહે છે અમે સારી અને શોભિતી ગ્રીષ્મ ઋતુ જાણી.

પાઠ ૩૭.

નવાઇ=અચંબો
ઉપજાવે=પેદા કરે
મડમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી
પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો ઉપદેશ કરનાર
બોધ=ઉપદેશ
દેવળ=દહેરૂં
કુશળ=હોશિયાર
શરૂ કર્યું=કરવા માંડયું
કાટખુણો=બાંધકામમાં ઉપયોગી લાકડાનું કે લોઢાનું ઓજાર

કાટખુણો

વખત ન લગાડ=ઢીલ નહિ કર
ઓજારો=હથિયારો
ભીલ=જંગલમાં રહેનારી અનાર્ય જાત
પોકારવા=બૂમો પાડવા
બાર-અભણ માણસ
ભણેલાને જાદુગર જેવો સમજે છે તેથી હમેશાં તેને તાબે રહે છે; માટે દરેક માણસે વિદ્યા મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો

પાઠ ૩૮.

ભાટ=કવિતા બનાવી ખરા ખોટા વખાણ કરનારી એક જાત
બહાદુરી=પરાક્રમ
પારડી-સુરત જિલ્લાની દક્ષિણમાં કસ્બો છે
વલસાડ=પારડીની ઉત્તરમાં કસ્બો છે
ઓળંગી=વટાવી
વહેણ=પાણીનુ વહેવું તે; પ્રવાહ
ખંડે=ભાંગેલી ઇમારત
હજી=હાલ સુધી
ટોચ=ઉપલો ભાગ;મથાળું
સપાટ=ઉંચી નીચીનહિતે
શિખર=ટોચ
મુશ્કેલ=અઘરૂં
ચઢાવ સીધો હતો=ચઢવાનું સીધું હતું
કુંડ=છોથી બાંધેલો ઝરો
બુરજ=કિલ્લાનો ઉંચો ગોળ ચણેલો ભાગ
પ્રવાહ=રેલો; વહેણ
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગા
ખીણ=બે પહાડ વચ્ચેની નિચાણ જગા
હાર=ઓળ
પગથી=પગે ચાલતાં પડેલો રસ્તો
રમણીય=મનોહર; સુંદર
સપાટાબંધ=જલદી
નકશો=ગામ દેશ, કે શહેરનો ચિત્રેલો નમુનો
આકૃતિ=ઘાટ; આકાર
નમુનો=નકલ

સાર—અવલોકન કરવું અને પછી તેનો ધાટ બનાવવો કે જેથી જોએલું બરાબર ધ્યાનમાં રહે.

સવાલ—પ્રહ્લાદ શું ધંધો કરતો હતો ? વલસાડથી પારડી કઇ દિશામાં છે ? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કઇ નદી આવે ? પારનેરાના ડુંગરના શિખર પર ચઢીને તેમણે શું જોયું ? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું?

પાઠ ૩૯.	દેવકી ઉનાઇ=સુરત	પડ=પોપડો
બોડા=ઝાડપાન વગરના	જિલ્લામાં વાંસદાની	ઉપસી=ફુલી; ઉંચા થઇ
બેખડો=પત્થર કે માટીના	પાસે ઉના પાણીનો કુંડ	ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
મોટાં દેફાં	છે તે ગામ	ઉપયોગી=જરૂરનું
દેવસ્થાન=દહેરું; દેવળ	પીગળેલો=ગરમીથી	સાર—આ પાઠથી
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ	પ્રવાહી રૂપ થએલો	કુદરતનું ભાન થાય છે

સવાલ—ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે ? આબુથી બીજા નાના પહાડ કયા કયા છે ? ટેકરો, ડુંગરી, ડુંગર, પર્વત, તળેટી અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે ? કયા પર્વત પર બંગલા, કિલ્લા, દહેરાં બાંધી શકાય ? ઉનાઇ, તુળસીશ્યામ એ કુંડમાં ઉના પાણી શાથી હશે ? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજાવો. મેદાન અને ડુંગરોનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦.	પચી જાય છે=નીચે	મુખ=નદી દરીઆને મળે
ફરફર=બારીક ટીપાં; બુંદ	ઉતરી જાય છે; સમાઇ	છે તે જગા
મેળાપ=મુલાકાત	જાય છે	ચમકારા=ઝબકારા
વહોળો=નાની નદી	ખડક=પાણીમાંના ટેકરા	સરિતા=નદી
ધોધ=ઉંચેથી જોસબંધ	ધસડી=તાણી	તરુ=ઝાડ; વૃક્ષ
નીચે પડતું નથી	બેટ=ચારે બાજુ પાણી ને	નીરે=જળથી
શક્તિ=બળ	વચમાં જમીન હોય તે	તીરે=કાંઠે

ચિત્રવિચિત્ર=જાતજાતનાં; તરેહ તરેહનાં	કિનારે=કાંઠે ચરતાં=ઘાસ ખાતાં	નિશ્ચય=નક્કી પિછાણીએ=સમજીએ

સમજુતી—સ્વચ્છ પાણીની ભરેલી સારી નદી, તેને કાંઠે ઊગેલાં નાનાં મોટાં ઝાડો, નદીમાં જુદા જુદા રંગના ગમ્મત કરતાં માછલાં અને લીલુંછમ ઘાસ કિનારા પર ચરતાં પશુઓ જુઓ. બધા શહેરનો દેખાવ નક્કી નદીથીજ સમજવો. નદીથી નહાવાનું, ધોવાનું, અને પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

સવાલ—વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર છે? સરોવર શી રીતે બનતા હશે? સરોવરનાં પાણી કેવાં હોય છે? કયા સરોવરનું પાણી ખારૂં હોય છે? ગુજરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે અને ખારા પાણીનું કયું છે? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે?

પાઠ ૪૧.		
ખલાસી=વહાણ હંકારવાનો ધંધો કરનાર બહોળો=ઘણો મોટો	ખાર=ખારો ભરતીઓટ=નદી; ખાડી કે દરીઆમાં પાણીનું ચઢવું તે ભરતી, ને ઉતરી જવું તે ઓટ	મોજાં=છોળો કોડીઓ, શંખલા, છીપો =દરિઆઈ પ્રાણીઓને રહેવાનાં ઘર

સવાલ—સમુદ્રનું પાણી ખારૂં શા માટે હોય છે? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે? નદીનું પાણી શા માટે મીઠું હોય છે? સમુદ્રમાં મોજાં શાથી થાય છે? નદીનું પાણી રાતું, ભુરૂં, પીળું દેખાવાનું કારણ શું? દરીઆમાં રેતી ક્યાંથી આવતી હશે? દરીઆમાં શું શું પાકે છે?

પાઠ ૪૨.		
હજીરો=તાપી નદીના મુખ આગળ હવા	ખાવાની જગા છે. મછવો=નાની હોડી ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો	ટંડેલ=વહાણ ચલાવનારો મુખ્ય ખલાસી; સારંગ માહીતી=ખબર

ભૂગોળ વિદ્યા=પૃથ્વીના ગોળા વિષેની વિદ્યા
પુરતી=જોઇએ તેટલી
મગીઆ=મગ જેટલી
નિશાન=એંધાણી
ભૂશિર=જમીનની અણી લાંબી થઇને દરીઆમાં ગએલી હોય તે
અખાત=સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો વધી જમીનમાં ગએલો હોય તે
ઉપસાગર=પહોળા મોંનો અખાત
કાંપ=પાણીમાં ધસડાઇ આવેલા કાદવ કચરો; ચગુ
બાઝે=ઠરે
દ્વીપકલ્પ=જેની ત્રણ બાજુ પાણી ને એક બાજુ જમીન હોય તે
ક્રિયા=કામ
સામુદ્રધુની=બે મોટા પાણીના ભાગને સાંધનારો પાણીનો નાનો ભાગ

સવાલ—હજીરો ક્યાં છે ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ વિષે થોડીક વાતો કહો. ભૂશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું? કઇ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હંમેશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૪૩.

કારીગર=સુથાર, લુહાર વગેરે કારીગરી કરનાર
દેસાઇ=જાગીરદાર; વતનવાળો
વસવાયાં=સુથાર, લુહાર વગેરે ગામની વસ્તીનું કામ કરનારા લોકો
આરા=પૈડાની વચમાંના ફરતાં લાકડાના કકડા
વાંસલો=સુથારનું લાકડા ઘડવાનું ઓજાર
ટકાઉ=મજબુત
ધમણ=વા ફુંકવાનો સંચો
તણખા=સળગતી ચણુગારી
ચોપાસ=ચારે બાજુ
વાટ=લોઢાનો ગોળ પાટો
સજ્જડ=સખત
ચાકડો=પૈડા જેવું કુંભારનું ઓજાર
લોંદા=લચકા
ક્રોસ=આડ
ફાળકો=કામડીના જે પાટ પર કાંતેલું સુતર વિંટાળવામાં આવે છે તે
તાંતણા=તાર
તાણાવાણા=વણવાની સાળપર જે ઉભા દોરા રાખવામાં આવે છે. તે તાણા અને આડા દોરા રાખવામાં આવે છે તે વાણા
ખાદી=દોટી
ખોળીઉં=ઓછાડનું પડ
જાજમ=પાથરવાનું રંગીત બિછાનું

સવાલ—ગાડા અને હળમાં શાનું લાકડું વાપરે છે અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? સુતારને ત્યાં શું જોયું? કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું? ઢેડવાડમાં ઢેડા શું કરતા હતા? શણનું શું બને છે? ગામડામાં વસવાયાં લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે?

પાઠ ૪૪.

ગામ=જેમાં થોડાં ફળીઆં ને થોડાં ઘર હોય તે

શહેર=જેમાં છોબંધ ને હારબંધ ઘરો ને સારાં સારાં બજાર હોય તે

છુટ્ટી=રજા

બિલ્લીદંડા=મેઇદંડો

દંડો=બિલ્લી ઉડાડવાની એક હાથની લાકડી

તાલુકે=પરગણું

વળવાનો=ફરવાનો

દહાડો વળવાનો=ફાયદો થવાનો

રોજો=કબર ઉપર બાંધેલું મકાન

મસીદ=નિમાજ પડવાનું ઠેકાણું

કોતરકામ=પત્થર કે લાકડામાં કોરેલું ચિત્રકામ

ટપાલ ઑફિસ=પોસ્ટ ઑફિસ

બજાર=હાટ

કારીગરી=કૌશલ્ય; બનાવટ; હુન્નર

વરાળયંત્ર-વરાળના જોરથી ચાલતો સંચો

સવાલ—ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ ક્યાં છે, શું છે, અને શાને માટે પ્રખ્યાત છે? અમદાવાદમાં જોવા લાયક શું શું છે?

પાઠ ૪૫.

મુખી=પટેલ

કચેરી=ઑફિસ

તગાવી=સરકારે ખેડુતને ધીરેલાં નાણાં

મહેસુલ=જમીન ખેડવા બદલ સરકારને ભરવાના રૂપીઆ; જમીનવેરો

હદ=સીમા; મર્યાદા

ફેરણીકારકુન=તાલુકાના ગામની સીમમાં ફરનાર કારકુન

હવાડો=કુવા નજીક ઢોરને પાણી પીવાને માટે બાંધેલી કુંડી

દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું સમરાવવું

ઓવરસીઅર=તાલુકાના બાંધકામ ખાતાનો અમલદાર

ફોજદાર=તાલુકાની પોલીસનો ઉપરી

મુકદ્દમો=કેસ

સાક્ષી=જુબાની

અવલકારકુન=મામલતદારના હાથ નીચેનો પહેલો કારકુન; થર્ડ-ક્લાસ માજીસ્ટ્રેટ

જમાદાર=બે ત્રણ ગેટનો ઉપરી
ખુટતા=જોઈતા
રજુ=હાજર
સખ્તી=જોરજુલમ
પગાર=દરમાયો
નાયક=સિપાઈની ટોળીનો ઉપરી
તિજોરર=તિજોરીનો ઉપરી
રસીદ=પહોંચ; પાવતી
કોથળી-થેલી
કારકુન=લખવાનું કામ કરનાર
ખત=દસ્તાવેજ; લેખ
હવાલદાર=પોલીસ પટેલ ના હાથ નીચેનો હલકો પગારનો સિપાઈ
નોંધવાનું=લખી લેવાનું
દવાખાનું=ઇસ્પિતાલ
છરી=શીતળા કાઢવાનું ઓજાર
શીતળા=સૈયક; બળીયા
કાપનો=કાણાં પાડનો
ચેપ=પરૂ; રસી

સવાલ—કુબેરદાસ ક્યાં જતા હતા? તેમની સાથે કોણ ગયું? મુખીએ કોને સલામ કરી? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યો? ફોજદાર, ઓવરસીઅર અને તિજોરરનાં કામ કહો. વેચાણ, ગીરો ખત કયું ખાતું નોંધે છે? કુબેરદાસ દવાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા? અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઇ?

પાઠ ૪૬.

તાલુકો=ઘણાં ગામ મળીને થએલો ભાગ
જિલ્લો=ઘણા તાલુકા મળી થએલો કલેક્ટરના તાબાનો મુલક
વિભાગ=ભાગના ભાગ
કમિશનર=વિભાગનો ઉપરી અધિકારી
કલેક્ટર=જિલ્લાનો મુખ્ય ઉપરી; જિલ્લાનો સુબો
મુલતવી રાખવું=થોડા વખત સુધી નહિ વસુલ કરવું તે
અમલદાર=અધિકારી
સુખાકારી=આરોગ્યતા
દેખરેખ=તપાસ
ઇજનેર=બાંધકામ ખાતાનો વડો અધિકારી
ઇન્સ્પેક્ટર=તપાસણી કરનાર અમલદાર
વહીવટ=કારભાર
મામલતદાર=તાલુકાની જમાબંધી વસુલ કરનાર અમલદાર
લેણદેણ=લેવું દેવું
મુન્સફ=સબજજ

સવાલ—તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા બોલો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી

રખાવવી એ કોણ કરી શકે ? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાનાં નામ દો અને એ ખાતાના મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે તે કહો. તાલુકાના લેણદેણ સંબંધી દાવા કોણ ચુકવે છે ? તાલુકામાં પોલીસખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કોણ ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી ડાકતરને શું કહે છે ?

પાઠ ૪૭.

ખીના=બાબત; હકીકત
રેલ=પૂર
તીડ=અનાજ ખાઇ જનાર એક જાતનું પક્ષી
પાક=મોલ
બંદુક=પિસ્તોલ જેવું હથિયાર
પરવાનગી=છુટ; રજા
આશા=ઉમેદ
ભલામણ=સિફારસ
છુટ=રજા; પરવાનગી
મુકરદમો=કોરટમાં ચાલતું અમુક કામ; કજીઓ
ડેપ્યુટિ=મદદનીશ
કન્યાશાળા=છોકરીઓની નિશાળ
પરીક્ષા=તપાસ
શોધવું=તજવીજ કરવી
નાલાયક=નહિ ચાલે એવો
નિરાશ=નાઉમેદ
ખૂન=મારી નાખવું તે
જુબાની=સોગન પર જે હકીકત કહે તે; સાહેદી

સવાલ—કલેકટરને મુખીએ શી બાબતની અરજી આપી? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે ? જિલ્લા જડજને શું શું કામ હોય છે ?

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું ગરનાળું
મૂળ=નદી જે ઠેકાણેથી નીકળે છે તે જગા
કહોણું=કાદવવાળું
ચિકાર=એક કાંઠે ભરપુર
ઝરણું=જમીનમાંથી ફુટતી પાણીની શેરો
બરફ=ટાઢથી ઠરી ગએલું પાણી
ઠરી—જામી; બંધાઈ
થીજીને=ઠરીને
ઘટ=જાડો
કરચો=ઝીણા કટકા
હિમ=ઠાર
બાફ=વરાળ
કિરણ=સીધી લીટીમાં પડતો પ્રકાશ
ટીપાં=ફોરાં
ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી હવામાંની વરાળનું પાણી થવું તે
અટકીએ=થોભીએ

પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ
ફુંકણી=ભુંગળી

વા નાખીએ=વીંજીએ

ગતિ=ચાલચાલ

મીણબત્તી-મીણ સાથની વાટ

અંગારા=સળગતા કોયલા

તારા=ચોકખી

ઠરી જાય=હોલવાઇ જાય

ગુંગળાઇ=રૂંધાઇ

જ્યોત=બળતું; ભડકો

દવ=જંગલમાં લાગેલી આગ

પાઠ ૫૦

મિઠાશ=ગળ્યા પદાર્થ

કંટાળવો=કાયર થવો

પુષ્કળ=ઘણું

મીઠું=લુણ; નીમક

મોળી-ફીકી

બેસ્વાદ=સ્વાદ વગરનું

સ્વચ્છ=ચોખ્ખું

ખારીઆ=મીઠાના પાણીમાં આથી સુકવેલાં ચીભડાં, કાલીંગડાં વગેરે

જીવ=જીવાત

તાજાં=તરતનાં

અગર=મીઠું પાકે તે જગા

જુઆળ=પાણીનું ચઢવું તે; ભરતી

કણી=રજકણ

સાબરી=ઓરડી ઠરી; ઉસરડી

ઢગલા=ઢગ

તરી આવે=ઉપર આવે

સિંધવ=મીઠાની એક જાત

જથાબંધ=ઘણુંજ

દેશાવર=પરદેશ

સાર-માણસને પહેલે નંબરે હવાની; બીજે નંબરે પાણીની; ત્રીજે નંબરે ખોરાકની; અને ચોથે નંબરે મીઠાની જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં ખારૂં છે છતાં મીઠું કહેવાનું કારણ એ કે તે ખોરાકને સ્વાદવાળો બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ ભાંગી જાય એવી વસ્તુ

મતલબ=ઇચ્છા

ખાસ=ખસુસ; જરૂર

બરડ=ઝટ ભાંગે એવી

ચુરેચુરા=ભુકેભુકા

મૂળરંગ=અસલ રંગ

આંચ=ઝાળ

ઘરી—પડી

ભડકો=બળતું

વિસ્મય=નવાઇ; અચંબો

ગજરો=ફુલનો માથામાં ઘાલવાનો તોરો

ઝાળ=આંચ

ઉડાવવા=બદલવા

સાર-ગંધકમાં રંગ ઉડાવવાનો ગુણ છે.

પાઠ ૫૨.

શોખ=મરજી; ઇચ્છા

અફાળી=પટકી; પછાડી

ખરબચડા=ખાડા ખાબોચીઆવાળા

ફટકડી=એક જાતની ખાટા તુરા સ્વાદની વસ્તુ

બાજુ=પાસા

પાસા=કોરણો

પહેરનાર=પહેરવાવાળી
હાર=કંઠો
કીમતી=ઘણી કિંમતનો
અકીક=રંગીન ચળકતા પથ્થરની એક જાત
જવેરાત=હીરા, માણેક વગેરે રત્ન
ઝુમ્મર=કાચનું કે ધાતુનું ઝાડ

પાઠ ૫૩.

કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર
ચગી=દુરસ્ત
ભઠ્ઠી=ધાતુ પીગાળવાનો મોટો ચુલો
ઘણું=ઘણ
એરણ=લુહાર, સોની વગેરે જેનાપર મૂકી ટીપે છે તે ઓજાર
ટીપીને=ઘડીને
સીધું=પાધરૂં
નળીઓ=ભુંગળીઓ
રવેશ=માળનો ઝુલતો ભાગ; ગોખ

ખીંટીઓ=ખુંટીઓ
ઘા કર=ટીપ
પોલાદ=ખરૂં લોઢું
કરવત=લાકડા વહેરવાનું હથિયાર
ભરતર=ભરીને બનાવેલું
સ્ક્રૂ=પેચવાળો ખીલો
કાનસ=રેતરડી
ઘડતર=ઘડીને બનાવેલું
નક્કર=સંગીન
પાધરૂં=બહારો બહાર

પાઠ ૫૪.

ઇંદ્રિય=શરીરના જે ભાગ વડે કામ અને ભાન થાય છે તે (જેમકે આંખ, કાન, નાક, જીભ, ચામડી, હાથ, પગ, મોં, ગુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા
અંગ=ભાગ; અવયવ
સોપારીનાં ઝાડ=સોપારણ
ચોંટી=વળગી; બાઝી
અગત્યનું=જરૂરનું
છિદ્રો=કાણાં
શોષી=ચૂસી
આધાર=ટેકો
એકાદ=એક
ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
બારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણા
સાર—ઝાડનાં મુખ્ય છ અંગ છે. મૂળ, થડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, બી. પહેલાં ત્રણ ઝાડને જીવાડનાર અંગો છે.

પાઠ ૫૫.

સીસાપેન=પેનસીલ
ઘટ=ઘાડું
ચીકણું=ચિકાશવાળું
ઘડીઆં=તાડી ભરવાનાં ઉંચી ડોકના વાસણ
છેદ=કાણું; વેહ
ઝરવે=ધીરે ધીરે વહે
આરપાર=આ બાજુથી પેલી બાજુ
તાડી=ખાટો નીરો; ખજુરી કે તાડનો રસ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો તરતનો ઝરેલો રસ

નરસાળી=થુવેરની એક
 જાત
ધોર=થુવેરીઓ
ગુંદર=ઝાડનો ચીકણો રસ
આંકડો=એક જાતનું ઝાડ
 (એના ફૂલ હનુમાનને
 ચડે છે)
ઉપવાસ=ભૂખ્યા રહેવું તે
સાબુચોખા=વાંસીઆ
 ચોખા
છાલ=છોડાં; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
કહોળી=કથોરી
ચાળણી=ચાળવાનું ઝીણાં
 કાણાંવાળું વાસણ
હલકાં=જલદી પચે એવાં

પાઠ ૫૬.

શુમારે=આસરે
કુંડી=નાનું કુંડું
ઉંબી=ઘઉંની કંઠી
સુખળાં=કુંડા કે કંઠીની
 બાજુએ સોયા જેવું
 હોય છે તે

ખાંચ=ખોભણ
મુલક=દેશ
દાઉદખાની=પીળા ચોખા
વાણીઆ=ઝીણા કાળાશ
 પડતા
પોટા=ધોળા ડુમસા
ડુમસા=ટુંકો પણ ભરાઉ
ફાડ=ભાગ
પુષ્ટિકારક=કૌવત આપનાર
બરછટ=કઠણ ને ખર-
 બચડું લાગે એવું
થુલું=ભુસું; ચાળણ
બાફે=ગરમ પાણીમાં રાંધે
ઢવાલો=તારની ચાળણી
ઝાટકીએ=ઉપણીએ
ચાળણું=ચાળતાં બાકી
 રહેલો ભાગ; થુલું
રવો=ઝીણો દાણાદાર લોટ
વાની=ચીજ
આથો=ચઢીને ખાટું
 થએલું ખીરું
લેપડી=પડી
જખમ=ઘા

પોટીસ=ગુમડાં વગેરે
 દરદ પકવવા માટે ઘઉં,
 અળસી વગેરેને બાફી
 લુગદી કરવામાં આવે
 છે તે

પાઠ ૫૭.

બગીચો=બાગ
દાંડી=વચલી નસ
થોકડો=જથો; જુઓ
ચૂંટી=તોડી
સાંકડું=નાનું
ગંજીફો=રમવાના પાના
માફક=પેઠે
કમળ=તળાવમાં થતું
 એક જાતનું ફૂલ
અળવી=અળુનાં પાંદડાં
જથાબંધ=સામટું
કુંવાર=કુંવારનો છોડ
દાંતા=અણીવાળી કોર
અગથીઓ=અગથીઆનું
 ઝાડ
ગુલમોર=એક જાતનું
 ફૂલનું ઝાડ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ

પાઠ ૫૮.

જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
પતંગીઉં=એક જાતની સુંદર પાંખવાળો કીડો
વર્ગ=જાત
જઠર=ખાધેલું પચાવવાની કોથળી
ખૂબસુરત=દેખાવડી
બીલકુલ=સમુળગી
માદા=પશુ પક્ષીમાં સ્ત્રી જાત હોય તે
પાંખ=પર
વૈતરીઓ=વેઠ કરનારી
અવસ્થા=દશા; હાલત
ઇયળ=પેટે ચાલનાર કીડો
કીડિઆરું=કીડીનું દર
પોષણ=ગુજરાન
કોશેટો=લાંબી ગોળ દડી
નિરાંતવાળી=નચિંત થઈ
અવતાર=એક રૂપ બદલી બીજા રૂપમાં આવવું તે
પુડા=મધમાખીનું ઘર
ઝુમખો=લૂમો
કુટુંબ=વંશ; ઓલાદ
વંદા=વાંદા

પાઠ ૫૯.

ભાગોળ=શહેર કે ગામમાં પેસવાનો દરવાજો
ઘોળાય કરતો=વારંવાર યાદ આવતો
ભાથું=મુસાફરીનું ખાવાનું
સમડી=કાગડાના આકારનું મોટું પ્રાણી
તીર=કામઠું
ઘસારાબંધ=ઝડપથી
નજર=નીગાહ; ધ્યાન
નહોર=તીખા નખ
ચીરે=ફાડે
કરાંઠી=કપાસ, તુવર, વગેરેની સુકાઈ ગએલી ડાળી
સરી=મચરી
અંધારાં=ચક્કર; ફેર; તમ્મર
ગીધ=હાડી ખાનારું મોટું પક્ષી
ઢોળાવ=ઢાળ
ગરદન=ડોક
પુરું કરે=ખાઈ જાય
ખાઉધરા=ખાતાં ધરાય નહિ એવાં; અકરાંતીઆ
ગળે છે=ઉતારી દે છે.
કોહેલું=સડેલું
ચમકમાટ=ચીતળો; કંટાળો

પાઠ ૬૦.

ઠેકડા=કુદકા
દોડાદોડ=નાસાનાસ
ભપકાદાર=શોભિતા
સુંદર=ખૂબસુરત
વલવલાટ=ફરીને નહિ બેસવું તે; વલોપાત
રમુજ=આનંદ
બદન=શરીર; અંગ
પીઠે=બરડે; વાંસે
કાબરચીતરી=ઘણી કાળી અને થોડી ધોળી એવી
ગુચ્છાવાળી=ઝુમખા જેવા વાળવાળી
છોડાં=છોતરાં
ચર=ચારો
કુમળી=નરમાશવાળી
કુંપળ=ફણગો; અંકુર

કાતરી=કાપી
રાક્ષી=બન્ને બાજુપર અકેકો અણીદાર દાંત હોય છે તે
રૂવાંટી=ઝીણાં વાળ
ચકોર=ચાલાક; ચંચળ
અવાજ=સાદ
ઘાતકી=ખુની; નિર્દય
દુશ્મન=શત્રુ
બચાવ=રક્ષણ
પોલાણ=પોકળ ભાગ
ઝુમખો=જથો
જાત=જાજ
બીકણ=બીએ એવું
નજરે પડવું=દેખાવું
ખાસ કરીને=ઘણું કરીને
દૂરનું દૂર=આઘેનું આઘે
તેજ=ચાલાક
હૈવતવાળા=મજબુત; જોરવાળા
ઉપરાઉપરી=એકપછી એક
ફાળ=કુદકો; છલંગ

ઘટ=ઝાડી
રતુમડો=રતાશ પડતો
કણા=પુળા
રહેઠાણ=ઘાસ; મુકામ
તુષ=અનાજના છોડ
સમીસાંજ=સંધ્યાકાળ

પાઠ ૬૧.

પૂછડીહલાવતો=ખુશથતો
ફરી વળ્યા=વીંટળાયા
શરત=હારજીત
ખંખેરી=ઝાટકી
હઠે=દૂર જાય; ખસે
લટકતી=લબડતી
લાળ=ચીકણું થુંક
પંજા=પાંચ આગળાં ને હથેલી એટલો કાંડાં સુધીનો ભાગ
ગબડી=દોટ
ભરોસાદાર=વિશ્વાસુ
મમતાવાળું=માયાળુ
તાબેદાર=હુકમમાં રહેનાર
પત કરતી=લેખવતી; ગણકારતી
માન=આબરૂ; ભાર

પાઠ ૬૨.

સવાલ=પ્રશ્ન
ટટાર=સીધા
અણીપડતાં=અણીવાળા
દેખાવ=શોભા; ભરાવ
બરછટ=કરકરા
બગાસું ખાય છે=આળસ દૂર કરે છે
ડગ્યું=ભડક્યું
જોરાવર=બળવાન
નળો=ઘુંટણથી પાટલી સુધીનો પગનો ભાગ
વિકરાળ=ડરામણું
છાતીવાળું=હિંમતવાન
હુમલો=ધસારો
ટુકડી=ટોળી
બદામીઉ=બદામના રંગ જેવું
ભુરાશ પડતી=ભુરાશ પર
પાદર=ગામના ઝાંપા બહારની જગા
કીકિયારી=ચીસ
પાકું=પહોંચેલું; ચેક
ભગે=ઝટકે; રવાડે

ઝારો=ગુચ્છો
ખોળ=શોધ; તપાસ
દરાખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
ખધાઈ=લુચ્ચાઈ

પાઠ ૬૩.

ઘુરકવા=ડોળા કાઢવા
ખાતર=માટે; વાસ્તે
પજવો=હેરાન કરો
કોઠી=નાનો કોઠાર
નુકસાન=બગાડ
કીકી=આંખના ડોળાની વચ્ચેનો ગોળ કાળો ભાગ
સહેલાઈથી=થોડી મહેનતે
શોભા=દેખાવ
સાન=સમજ
ખબર=જાણ
ઘોર=ઘણું બિહામણું
મ્યાન=તરવારનું ઘર
ચીરું=ફાડું
કટારી=ખરબચડી
બીલી=કોતરી કાઢી
ઉપયોગીપણું=જરૂરી બાબત
સતાવશો=દુ:ખ દેશો

મહેરબાની=દયા
ગુણ=પાડ
કાસળ કાઢવું=જડ મૂળથી નાશ કરવો.

પાઠ ૬૪.

સિંહણ=સિંહની માદા
અજાયબ=નવાઈ
ધ્યાન=ચિત્ત
અગ્નિ=દેવતા
યાળ=કેશવાળી; ઘોડા કે સિંહની ડોકપરના વાળ
ઠેલણ=હડસેલી શકાય તેવી
ઘુઘવાટો=ઘૂ ઘૂ કરતો અવાજ
ગર્જના=સિંહનું બરાડવું તે
ધ્રુજતાં=કાંપતાં
ભયંકર=બિહામણા
વાઘણ=વાઘની માદા
ગોશ=માંસ; બાટી
થળકે=ઝળકે
ભો=બીક
ઠેકાણું=નિયમ
સાખેલ=સ્વાદીઓ
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ

ચાઠાં=ડાઘા
દીપડો=વાઘની જાતનું પ્રાણી
આંતરે=ઘેરે; કબજે કરે
હેરાન=દુ:ખી

પાઠ ૬૫.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય
કરોડ=વાંસાની વચમાંનું ઊભું હાડકું
દવાખાનું=ઇસ્પિતાલ
હાડપિંજર=હાડકાનું ખોખું
દિવાલ=ભીંત; કરો
ટાંગ્યું=લટકાવ્યું
બિહામણું=ડરામણું
ગરદન=ડોચી
પાંસળી=પાસા પરની હાડકી
બેડોળ=કદરૂપું
ભરાઉ=ભરેલું
બેશક=નક્કી; ખચીત
કૌવત=જોર; બળ
ભાગવો=ભાગો

ખોપરી=મગજનો દાબડો
મગજ=ખોપરી માંહેનો નરમ ભાગ
ફેફસાં=દમ ભરવાની કોથળી
હૃદય=લોહીની ટાંકી
થાપો=કુલાની પાસેનો બાંધનો ભાગ
ફુકો=દમ ભરવાની કોથળી
સંરક્ષણ=સાચવવું તે
રેસા=તાર; તાતણા
સંકડાય=સંકોચાય
ગોટમો બાઝે છે=એક ઠેકાણે એકઠો થાય છે.

સવાલ ૧) માંસપેશી શેની બને છે? સ. ૨) હાડકાંની જરૂર શા માટે છે? સ. ૩) બોચામાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે લાંબા ટુંકા થઇ શકે છે? સ. ૪) શરીરમાં કેટલાં હાડકાં છે?

પાઠ ૬૬.

કુદરતી=માણસનું કરેલું નહિ તે; ઇશ્વરનું બનાવેલું તે
ઢાંકણ=ઢવર; પડ
ચામડી=ત્વચા
સુંવાળી=લીસી
ઢીમું=ઢીમણું
રક્ષણ=સંભાળ; બચાવ
ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ
ઉપસી=ઉંચી આવી
પડ=પોપડો
ખરી પડે=જતી રહે; નીકળી જાય
રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી જાય
દરદ=દુ:ખ
નિશાની=એંધાણી
સર્દુ=જખરી
આળું=જરા અડકયાથી પણ દુખાય તેવું
ભોકે=ઘોચે; ઘાલે
ખાલ=ચામડી; ત્વચા
અડકે=છેડે
ખમાવું=સહન થવું

એ.સીકું=નાનો વાટકો
દાખલો=ઉદાહરણ
ખોળાઉ=ઉપલુ પડ
હેઠલું=નીચેનું
ગલેફ=ઓસીકા કે ગોદડાને ચઢાવેલા પડ
સુક્ષ્મદર્શક=નાની ચીજને મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય=અગણિત; ઘણાજ
રેખા=કાપા
ગરમ=હુંફાળું
ગેંડા=ગેંડીનો નર

સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણ કયું? સ. ૨) ચામડીનો ઉપયોગ કહો. સ. ૩) ચામડીમાં કેટલાં પડ છે? સ. ૪) એ પડનો ઉપયોગ સમજાવો. સ. ૫) કઇ જગાની ચામડી જાડી હોય છે? સ. ૬) એક દાખલો આપી ચામડીની રચના સમજાવો. સ. ૭) જેના શરીર પર વાળ

વધારે હોય તેની ચામડી કેવી હોય છે ?

પાઠ ૬૭.

સુરત=તાપી નદીને ડાબે કાંઠે શહેર છે.
ટકોરો=આંગળી વાળી નખથી ઠોકવું તે
તળીઉ=નીચેનો ભાગ
ખાસું=મજાનું; સારું
કમાવેલું=પકવેલું
તરડે=તરડ પડે; ચીરો પડે; ફાટે
ટકે=નભે; ચાલે
પહેર્યા=ઘાલ્યા
બીક=ડર; ભો
ચમારવાડો=જ્યાં ચમાર લોકો રહેતા હોય તે જગા
કોથળી=થેલી
વાસ મારતી=ગંધાતી
ક્રુાયું=કજુ રહેવાયું
ટાંગી=લટકાવી
રાંપી=ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું ઓજાર
જીન=ઘોડાની પીઠ પર નાખવાની ચામડાની ગાદી
કુમળું=નરમ
મશક=પાણી ભરવાનો ચામડાનો કોથળો

સ. ૧) ચામડામાં કયો ગુણ છે કે જેથી પાણી અંદરથી બહાર નીકળી જતું નથી ? સ. ૨) જોડા પહેરવાથી શો લાભ ? સ ૩) ચામડાને કેળવવાની રીત કહો. સ. ૪) ચામડાની કઈ કઈ ચીજો થાય છે ?

પાઠ ૬૮.

ઊન=ઘેટાના વાળ
ઢોરઢાંકર=બળદ; ઘોડા વગેરે
ઓઢો=બળદને ઓઢાડવા માટે સીવેલું કપડું
ગરમાવો=હૂંફ; ગરમી
કતર્યાં=પુરાં થયાં; ગયાં
ગાંસડી=પોટલી
કાંતવું=લાંબા તેસા કાઢવા
ભીડવેઠ=કડાકુટ; માથાકુટ
વાંકડીઆ=ગુંચળીઆ
ભરાવ=પાસે પાસે
ટકાઉ=મજબુત
સાચવી=સંભાળી
રુઆ=ઝીણા જીવડાં
હુંફ=ગરમાવો
વારકુટ=જોકીટ; એક જાતનું બાંય વગરનું ટુંકું બદન
ઝબ્બો=પગની પાની સુધીનો ડગલો; જામો
કબજો=બાંય વગરનું બદન

સ. ૧) ઘેટાંને ટાઢ કેમ વાતી નથી ? સ ૨) ભરવાડ ક્યારે ઊન કાતરી લે છે ? ૩) ઊનનો ઉપયોગ કહો. સ. ૪) ઊનના કપડાંથી ટાઢ કેમ વાતી નથી ? જ. ૫) શરીરમાંથી ગરમી નીકળી જવા પામતી નથી.

પાઠ ૬૯.

ચોપડીએ=વખતે
આંગણું=બારણા આગળની જગા
બેઠક=ભીંતતળીઆની ઉંચાઇ
ખાસ=જાણી જોઈને
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ભેજ=શરદી
કુંભી=ઘરના ઉભા આડા લાકડા બેસાડવા માટેની બેસણી
સાગ=લાકડાની એક જાત
ઊલાળું=ઢો દેવડાવવી તે
પરસાળ=ઘરમાં પેસતાં પહેલો ખંડ આવે છે તે
ઓસરી=ઓટલી
દેરાસર=દેવને રાખવાનું ઠેકાણું
પૂજા=સેવા
રસોડું=રાંધણી; રાંધવાનો ઓરડો
પાણિયારું=પાણીના બેડાં તથા ગોળી મૂકવાની જગો
કોઠાર=અનાજ ભરી મૂકવા માટે લાકડાનો કે કાદવનો બનાવેલો ઘાટ
ધુમાડીઉં=ધુમાડો નીકળવા માટે બાંધેલું તે
ઘેરાઇ=ભરાઇ
વૈદના પગલાં થતા નથી=રોગ આવતો નથી
જાજરૂ=સંડાસ; ટટ્ટી
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જમીન
ક્યારો=ચોરસ ખાડો
છીંડી=બે ઘરની પછીત વચ્ચેની પાણી જવાની જગા
સીડી=નીસરણી
દિવાનખાનું=બેસવા ઉઠવાનો મુખ્ય ઓરડો
ખુબીથી=સફાઇથી
વેલ=વેલા
ખીંટી=ખુંટી
તાકા=મોટા ગોખલા
મોભ=છાપરાની વચમાંનું આડું લાકડું
સાંકટી=વળી
પક્વાસા=છાપરાના સાંકટા સાથે જડેલી પાટીઆની ચીપો
કામડું=વાંસની બે ફાડમાંની એક ફાડ
સરકાવવું=છાપરા ઉપર કામડા બંધાવવાં
છત=છાજ
નરદમ=તદ્દન; એકલી
ઝરૂખો=ગોખ; અટારી
બેલાક=નકશી
સવડવાળું=સગવડ ભરેલું

પાઠ ૭૦.

ઓછાયો=ઓળો; પડછાયો
છાયાયંત્ર=ઓળાપરથી વખત જાણવાનું યંત્ર
સાધન=સાહિત્ય
મદારી=ખેલ કરનાર

સ. ૧) અસલના વખતમાં ઘડિઆળ હતા? અસલના લોકો વખત શા ઉપરથી જાણતા?

પાઠ ૭૧.

ઘડિઆળ=વખત જાણવાનું યંત્ર
ચંદો=ઘડિઆળમાં આંકડા માંડેલો ગોળ ભાગ
I=એક
II=બે
III=ત્રણ
IV=ચાર (પ-૧)
V=પાંચ
VI=છ (પ+૧)
VII=સાત (પ+૨)
VIII=આઠ (પ+૩)
IX=નવ (દસ-એક)
X=દસ
XI=અગિઆર (દસ+એક)
XII=બાર (દસ+બે)
કુંડાળું=ગોળ ચકરડું
મિનિટ=અઢી પળ; સાઠ સેકંડ
આંતરે=છેટે
કમાન=પોલાદની પટી કે તારનું ગુંછળું
સામટા=ભેગા
મધરાત=વચલી રાત
ઝડપ=ઉતાવળ
કુંચી=ચાવી

સ. ૧) ઘડિઆળમાં કેટલા કાંટા હોય છે? સ. ૨) બંને કાંટા સરખા હોય છે? સ. ૩) નાના તથા મોટા કાંટાથી શું જણાય છે? સ. ૪) ઘડિઆળ જોતાં શીખવાને માટે પહેલું શું ઓળખવું જોઈએ? સ. ૫) ચંદા પર કેટલે સુધી આંકડા માંડેલા છે? સ. ૬) નાનો કાંટો આઠ પર હોય ત્યારે મોટો કાંટો ક્યા આંકડાપર હોય છે?

પાઠ ૭૨.

પડીકું=બંડલ
સમતોલ=સરખું વજન
ત્રાજવું=તોલવાનું સાધન
તોળવા=જોખવા
દાંડી=ત્રાજવા બાંધે છે તે લાકડી
ત્રીચવો=એક ઉભા લાકડાપર બીજા આડા લાકડાંની વચમાં સાલ ઘાલી બે છેડે બેસવાની રમત
મધ્ય=વચલા
સેજસાજ=જરા
છેતર્યો=ઠગ્યો
પલ્લું=છાબડું
પાધરો=સીધો
સમતોલ=સરખું વજન
સમ=સરખી
યુક્તિ=તદબીર

સ. ૧) આપણને માલ ઓછો ન મળે તે માટે ત્રાજવાની બાબતમાં શી તપાસ રાખવી?

પાઠવાર અઘરા શબ્દો.

(પાઠ ૧) વાર્તા, પદાર્થપાઠો, ચિત્રો, હોશિયારી, પુસ્તકો, વનસ્પતિઓનું, (પાઠ ૨) લિપિમાં, બ્રાહ્મણી, પંડિતો, અક્ષર, માત્રા, અનુસ્વાર, વિસર્ગ, (પાઠ ૩) ટટ્ટુ, કળિયુગ, ઉતર્યો, બુદ્ધિ, હિંડોળે, ખર્ચું પાન, શ્રાવકનો, જાત્રાએ, બિચારું, અક્કલનો. (પાઠ ૪) ધણીરણિયાણી, ઈશ્વરભક્તિ, ઈશ્વરકૃપા, ચોદશ, સ્વભાવ, સ્ત્રીઓને, અભ્યાસ, ઈચ્છે, સોંપ્યો, ખરચો, શુદ્ધિમાં, આશ્ચર્ય. (પાઠ ૫) લગ્ન, પ્રીત, ખવાડયું, આશિષ, ખૂંચેલો. (પાઠ ૬) ઇનસાફ, વિજયનગર, પૈસાદાર, સત્તર, ખરીદ્યા, મિલ્કત, વર્તીશું. (પાઠ ૭) પરમેશ્વર, પૈસો, અટકાવ્યો, વિશ્વપતિ, જગકર્તા, ભૂલ્યો. (પાઠ ૮) ઈશ્વરસ્તુતિ, વિશ્વસ્વામી, સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ભક્તિ, નિવારો. (પાઠ ૯) સિંહ, અત્યારે, ગર્વ. (પાઠ ૧૦) પ્રમાણિક. કિંમત, ગર્વ, આગ્રહ, ધન્ય. (પાઠ ૧૧) જાપ્તો, તૂટી, દ્રવ્ય, ભેળું, ભૂંડું, તાકયું. (પાઠ ૧૨) યુધિષ્ઠિર, અર્જુન, ક્રોધ, વર્તણુકથી, દુર્યોધનને, દ્રોપદી, ચિત્રગુપ્ત, ગંધર્વ, અંતઃકરણ, ગુસ્સે. (પાઠ ૧૩) ડાહ્યો, ન્યાયાધિશ, પ્રીતિ, ચર્ચા. (પાઠ ૧૪) ગૃહસ્થ, નિસાસો, કદાપિ. (પાઠ ૧૫) મહોલ્લામાં, મશ્કરી, આગ્રહ. સ્વાદે. (પાઠ ૧૬) કલેશ, નિશ્ચય, વૃક્ષ, આશ્રય, પ્રગટે, વિશ્વપતિ, સ્વર્ગ, (પાઠ ૧૭) રિવાજ, વર્તમાનપત્ર, ઉત્તર, લક્ષ્મી, પત્થર, ઝુંપડાં, ભટકતી, વિદ્યાર્થી. (પાઠ ૧૮) સ્વચ્છ, ચોંટાડયાં, ઈન્દ્રિય, સ્થિતિ, ડાક્તર, પ્રસંગ, અકસ્માત, ધ્યાન, જિહ્વા, નાળિયું,

અટકયું. (પાઠ ૧૯) વિદ્વાન, પ્રમાણિક, નિર્ણય. (પાઠ ૨૦) દિલ્હી, પ્રખ્યાત, પરાક્રમી, વિદ્વાનો, વિષયો, નિશ્ચય. (પાઠ ૨૧) મચ્છર, ફાટયો, યુક્તિથી, ગર્વથી અભિમાની, નમ્ર. (પાઠ ૨૨) પત્રવહેવાર, સ્થાપન, ઓફિસ, ટિકિટ, પરબિડિયાં, પત્તા, તીર્થરૂપ, ચિરંજીવી, રાજેશ્રી, પ્રિયભાઇ, સૌભાગ્યવંતી, ગંગાસ્વરૂપ, ટુંકું, પત્તો, જિલ્લો (પાઠ ૨૩. દોડાવ્યો, આહ્લાદ, વિનંતિ, આશ્ચર્ય, ભિખારી, સ્થિતિ, ભેટયો, ઈર્ષાખોર, દેશનિકાલ. (પાઠ ૨૪) વાદવિવાદ, ધુર્ત, પ્રાણી, પ્યારૂં, ક્રૂર, સ્વારી, શ્રેષ્ઠ, ન્યાય, નિર્દોષી, વ્યાપાર અથડાય. (પાઠ ૨૫) ધડકો, ફેડાવ્યો ફુટયો, દોષ, સદ્ગુણી. (પાઠ ૨૬) પ્રદર્શન, ગૂંથે, તલ્લીન, વિષય, સંખ્યામાં, નાતમલાલ, વિલાયતમાં. (પાઠ ૨૭) કિલ્લો, અગત્ય, પુષ્કળ, વિના, સંગ્રહ. (પાઠ ૨૮) પિત્તળના, ચળકાટ, પ્યાલા, કઠિઆરા, વળેલો, તરસ્યો, વિસામો, ધર્માદા, ચોકખું. (પાઠ ૨૯) શેખચલ્લી, તર્કપ્રસાદ, ગુરૂની, વળગ્યો, તર્ક, વિદ્વાનો, ઉપાડયો, ધુણાવ્યું, ભાંગ્યો, ઉદ્યમે, ચેતવ્યો. (પાઠ ૩૦) સુકાવ્યો, દોડયો, ગોણું, ઉડાઉ, પ્રયાસ. (પાઠ ૩૧) મળસ્કે, તરુવર, વનસ્પતિ, જળધારે, પાદે, સંતોષ, વિપત્તિઓ, ચિંતવ્યા. (પાઠ ૩૨) પ્રકાશની, ઇચ્છતા, ડહેલી, ભુકકો. (પાઠ ૩૩) પિડાય, ગંદું, સંડાસ, જંતુઓ, ખુણેખોચરે, પાથરણું, શ્વાસ, બિછાનાં, હોળાસ, ઝાડીઝુડી, દુર્ગંધ. (પાઠ ૩૪) કૈકેયી, શત્રુઘ્ન, અયોધ્યામાં, કૌશલ્યા, સુમિત્રા, લક્ષ્મણ, પ્રસન્નથી, દુષ્ટ, સ્વભાવવાળી, પ્રીતિ, ઉદ્યાપકી, સોદ, ધિક્કાર. (પાઠ ૩૫) કાલ, ઝળકાણ,

[સ્થિર, ચમત્કારવાળા. (પાઠ ૩૬) ગ્રીષ્મ, શ્યામ, મહિમાય, ઝૂલે, કોકિલા, સુગંધ, ચિત્ત, આમ્ર, પ્રફુલ્લ. (પાઠ ૩૭) વસાવ્યું, ડહાપણ. (પાઠ ૩૮) પ્રહલાદ, કરચો, પુરુષોના, પુતળાં, ઓળંગી, ખંડેર, ટોચ, દહેડું, મુશ્કેલ, દિવાલો, વાયવ્ય, ઓરંગા, પ્રવાહ, ઉતર્યો, પાટીઉં, આકૃતિ, ગોઠવ્યા.

(પાઠ ૩૯) દેવસ્થાન, પર્વત, કાઠિઆવાડમાં, શેત્રુંજો, તળેટી, તૂટીને, ટુકડાની, શિખર, પાલિતાણા, દેવકીઉનાઈ, લસુંદ્રા, પીગળેલો, ઠંડું, ભિંજાય, તુટી. (પાઠ ૪૦) જન્મ, બન્યું, ગમ્મત, પૃથ્વી, શકિત, નિચાણ, સમુદ્ર, પશ્ચિમે, સવિતા, નિર્મળ, ચિત્રવિચિત્ર, કિનારે, પિછાણીએ. (પાઠ ૪૧) શાહમોહં-

મદ, ભુરું, તાણી, કોઠીઓ. વીણવા (પાઠ ૪૨) ભૂશિર, ભૂગોળવિદ્યા, ટચેલ, નિશાન, અથડાય, પુષ્કળ, ક્રિયા, દ્વીપકલ્પ, હંમેશાં, સામુદ્રધુની. (પાઠ ૪૩) ઘમ્મું ઘું, ત્રણેક, ભઠ્ઠીમાંથી, સળગાવેલા, પૈડાની, રેડ્યું, સજ્જડ, ચોંટી, લોઢા, ઢેડવાડામાં, બાદડાંના, ખોળીઆં, ઝાંપે. (પાઠ ૪૪) છુટી. ગિલ્લીદંડા, કિલ્લો. ઓફિસ, છંટાય છે, રાત્રે, વરાળયંત્રથી, મીણબત્તી, (પાઠ ૪૫) દુરસ્ત, ખૂટતા, સખ્તી, લપેટી, તિજોરી, કોથળી, ડાકતર. (પાઠ ૪૬) કલેકટર, ઇન્સ્પેકટર, મુન્સફ, ચોર્યાસી, કમિશનર, અધિકારી, અગત્યના, ઓછાવત્તા, ડેપ્યુટિ, બોર્ડ, સંમતિ, સિવિલસર્જન. (પાઠ ૪૭) શાંતિલાલ, પરીક્ષા, કાંઠા, હથિયાર, કન્યાશાળા, નિરાશ, નીમ્યા. (પાઠ ૪૮) શીખવ્યું, ફૂટતાં, બીજને, સૂર્યનાં, કિરણો, પૃથ્વી, ઝાકળ, પહોંચ્યાં, (પાઠ ૪૯) ફુંકીએ, ગતિમાં, ઢાંકું છું, ઠાલવી. (પાઠ ૫૦)

અંગ્રેજી, ગોવિંદ, મિઠાઇ, ભોળી, બોળું મું, બેસ્વાદ, સ્વચ્છ, બાઝી, મુશ્કેલ. (પાઠ ૫૧) વિસ્મય, પાલુ, હલાવ્યું. હેઠળ, સળગાવ્યો, લિલારા, પદાર્થ, ચૂટી, ઝાળ, ધર્યું. (પાઠ પર) ગોઠવ્યાં, અફાળી, વાંકીચુંકી, ગુરુજી, ખડકમાંથી, ઝુંમર, (પાઠ ૫૩) સ્ક્રૂ, મિત્ર, ટીપ્યું, અહ્યા, વળ્યાં, ચપટો, તાળાં, કઠેરા, દિવાલની, ખીંટીઓ, ઘડિઆળ, ચપ્પુ, નક્કર, સિવાય, (પાઠ ૫૪) ઇંદ્રિયો, ઉત્પન્ન, પાંદડાં, ફૂલ, ચોંટીને, ટચાર, અગત્યનું, છિદ્રો, ચૂસે, શોષી, ખ્યાલ, મોહાં. (પાઠ ૫૫) દાઝતા, પિળાશ, ડીંગલીઓ, ચોંટાડવાને, હિંદુ, નિતારી, કહોળી. (પાઠ ૫૬) પુષ્ટિકારક, કુંડી, ઉંબીમાં, ઠુમસો, અડદ, ઝીણું, ગુંદીને, પલાળીને, ફોલ્લા. (પાઠ ૫૭) દોડયા, સાંકડું, શોધી, ચિરાએલાં, અગથીઆનાં, કૃષ્ણલાલ. (પાઠ ૫૮) અવસ્થા, ભટકયા, સંઢ, ખૂબસુરત, વેતરી, ઈંડાં, કીડિઆરામાંથી, નિરાંત. (પાઠ ૫૯) ભાણું, ઉતર્યો, થાક્યો, પાણી, ખાઉધરાં, કોહેલું. (પાઠ ૬૦) ગુચ્છાવાળી, કુંપળો, રાણી, સુંવાળી, ઓચીંતી, કણીમાં. (પાઠ ૬૧) ગભરૂ, અકકલવાળું, (પાઠ ૬૨) શિઆળ, ઓધર. (પાઠ ૬૩) તાડ્યું, તળીઆ. (પાઠ ૬૪) અગ્નિ, ગર્જના. ધ્રૂજતાં, ચોંટયું, ઠેલણગાડી, ભૂખ્યો, વસ્તી, પાંજરૂં. (પાઠ ૬૫) ગણ્યાં, હાડપિંજર, ટાંગ્યું, બિહામણું, કોવત, ઠુકકો, માંસપેશી, રેસાની, સંકડાય. (પાઠ ૬૬) સૂક્ષ્મદર્શક, ડાઝીએ, રૂઆંતો, લટ્ટુ, સોંડે, હેઠલું, અસંખ્ય, જંતુમાં. (પાઠ ૬૭) ઠરાવ્યું, કુક્કર. (પાઠ ૬૮) વારફરત, ઝમ્મભા, ઊઠવેઠ. (પાઠ ૬૯) ભોંભાણું, પાણિઆરૂં, તુળસીક્યારો, ભીંડી,

ચીતરાવ્યાં, સંરક્ષણું, અભ્યાસ, ઝરૂખામાં. (પાઠ ૭૦) પડિક્કમણ, મિનિટ, ચકકર, ઠસાવાઈ. (પાઠ ૭૧) અઠ્ઠાવીસ, અધવચ, અંગ્રેજીમાં. (પાઠ ૭૨) ત્રાજવું, કાટલું, તોળ્યું, બાંધ્યું, બોળ્યું, યુક્તિઓ, ઓળખાવવું, મૂકવું.

કડાંની ડ્રિલ.

કડાં લોઢાના સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે. અને તેનો વ્યાસ એક બિલાસ જેટલો હોય છે; અને તેની જાડાઇનો પરીઘ બે ઇંચનો હોય છે. તે રાતા, વાદળી વગેરે તરેહના પાકા રંગથી રંગેલાં હોય છે; સૂચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે કડાં હાથ સાથે લટકતાં રખાવવાં. ૨) છેલ્લી રમતે બારે કડાં જમીન પર મુકાવી દેવડાવવાં. મૂકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સૂચના આપવી. ૩) કડાં મુઠીમાં જોરથી દાબીને પકડવાં, અંગુઠો ટેકણમાં કડાં ઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવાં સુગમ પડશે. તૈયાર—કડાં લેવા તત્પર થવું. ચાલો—બે કડાં બે હાથમાં લઇ હાથ નીચે લટકતા રાખવા. રમત ૧—૧) બે હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા લટકતા. રમત ૨—૧) બેઉ હાથ સીધા લાંબા ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ સામસામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠભણ પાછળ ખેંચી કડાં છાતી આગળ રાખવાં. રમત ૩)—બે કડાં એકઠાં કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામસામા પકડવાં. ૧) ઘુંટણમાંથી પગવાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું. એડી ઉંચી રાખવી. (હાથ બે પગ વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨) ઉભા થવું ને કડાં માથા ઉપર ધરી રાખવાં (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઇએ) રમત ૪)—કડાં છુટા કરી એક એક હાથે પકડવાં. ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ ખભાની સીધી લીટીમાં લંબાવવો.

(ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૫)—૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૬)—૧) જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ) લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૭)—૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠીઓ સામ સામે) ૨) બેઉ કડાં પગના આંગળા (પગ ઘુંટણમાંથી સીધા રાખવા) રમત ૮)—બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠીઓ સામ સામે) ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું. રમત ૯)—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠીઓ સામાસામી) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા. રમત ૧૦)—૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠીઓ આકાશતરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખભાને અડકાવવા.

આનાની ઘાત.	૫૨ – રૂ. ૩।	૪૦૦ – રૂ. ૨૫)
૪ – રૂ. ૦।	૫૬ – રૂ. ૩॥	૮૦૦ – રૂ. ૫૦)
૮ – રૂ. ૦॥	૬૦ – રૂ. ૩॥।	૧૦ – રૂ. ૦॥=
૧૨ – રૂ. ૦॥।	૬૪ – રૂ. ૪)	૨૦ – રૂ. ૧।
૧૬ – રૂ. ૧)	૬૮ – રૂ. ૪।	૩૦ – રૂ. ૧॥।=
૨૦ – રૂ. ૧।	૭૨ – રૂ. ૪॥	૪૦ – રૂ. ૨॥
૨૪ – રૂ. ૧॥	૭૬ – રૂ. ૪॥।	૫૦ – રૂ. ૩)=
૨૮ – રૂ. ૧॥।	૮૦ – રૂ. ૫)	૬૦ – રૂ. ૩॥।
૩૨ – રૂ. ૨)	૮૪ – રૂ. ૫।	૭૦ – રૂ. ૪।=
૩૬ – રૂ. ૨।	૮૮ – રૂ. ૫॥	૮૦ – રૂ. ૫)
૪૦ – રૂ. ૨॥	૯૨ – રૂ. ૫॥।	૯૦ – રૂ. ૫॥=
૪૪ – રૂ. ૨॥।	૯૬ – રૂ. ૬)	૧૦૦ – રૂ. ૬।
૪૮ – રૂ. ૩)	૧૦૦ – રૂ. ૬।	૧૦૦૦ – રૂ. ૬૨॥

૧૬ ~ રૂ. ૧)	૧૨૮ ~ રૂ. ૮)	૨૪૦ ~ રૂ. ૧૫)
૩૨ ~ રૂ. ૨)	૧૪૪ ~ રૂ. ૯)	૨૫૬ ~ રૂ. ૧૬)
૪૮ ~ રૂ. ૩)	૧૬૦ ~ રૂ. ૧૦)	૨૭૨ ~ રૂ. ૧૭)
૬૪ ~ રૂ. ૪)	૧૭૬ ~ રૂ. ૧૧)	૨૮૮ ~ રૂ. ૧૮)
૮૦ ~ રૂ. ૫)	૧૯૨ ~ રૂ. ૧૨)	૩૦૪ ~ રૂ. ૧૯)
૯૬ ~ રૂ. ૬)	૨૦૮ ~ રૂ. ૧૩)	૩૨૦ ~ રૂ. ૨૦)
૧૧૨ ~ રૂ. ૭)	૨૨૪ ~ રૂ. ૧૪)	

રૂપીઆભારની ધાત.

		શેર	અધોળ	રૂ.	ભાર	શેર	અધોળ
૧। રૂ.	ભા.	૦)૦॥	૦॥	૨૧।	,,	૦॥૦॥	૮॥
૨॥	,,	૦)–	૧	૨૨॥	,,	૦॥–	૯
૩।॥	,,	૦)–॥	૧॥	૨૩।॥	,,	૦॥–॥	૯॥
૫	,,	૦)=	૨	૨૫	,,	૦॥=	૧૦
૬।	,,	૦)=॥	૨॥	૨૬।	,,	૦॥=॥	૧૦॥
૭॥	,,	૦)≡	૩	૨૭॥	,,	૦॥≡	૧૧
૮।॥	,,	૦)≡॥	૩॥	૨૮।॥	,,	૦॥≡॥	૧૧॥
૧૦	,,	પાશેર અથવા	૪	૩૦	,,	૦।॥	૧૨
૧૧।	,,	૦।૦॥	૪॥	૩૧।	,,	૦।॥૦॥	૧૨॥
૧૨॥	,,	૦।–	૫	૩૨॥	,,	૦।॥–	૧૩
૧૩।॥	,,	૦।–॥	૫॥	૩૩।॥	,,	૦।॥–॥	૧૩॥
૧૫	,,	૦।=	૬	૩૫	,,	૦।॥=	૧૪
૧૬।	,,	૦।=॥	૬॥	૩૬।	,,	૦।॥=॥	૧૪॥
૧૭॥	,,	૦।≡	૭	૩૭॥	,,	૦।॥≡	૧૫
૧૮।॥	,,	૦।≡॥	૭॥	૩૮।॥	,,	૦।॥≡॥	૧૫॥
૨૦	,,	૦॥	૮	૪૦	,,	૧)	૧૬

સમાપ્ત.